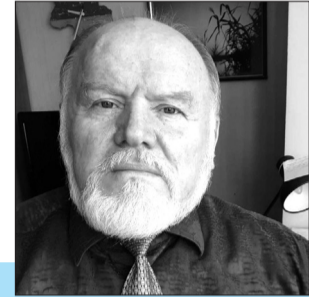

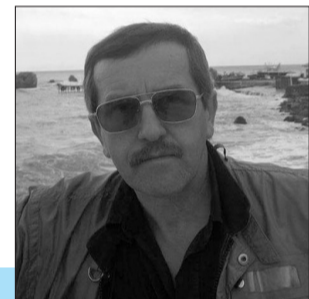
Під час презентації книги "Золотий фонд нації. Все буде Україна!". Читайте про подію на стор. 8

ВАСИЛЬ МАРОЧКО

4

СЕРГІЙ ЛАЦЕНКО

10

НАТАЛІЯ СУМСЬКА

14

“Дух народу – незборима сила”

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Під звуки сирен повітряної тривоги 18 вересня розпочалась конференція в Центральній “Просвіті” імені Тараса Шевченка “Рашизм, геноцид, Голодомор в Україні: 90 років тому і тепер”, приурочена висвітленню геноцидної політики росії, здійснюваної впродовж віків.

Особливо показовими в цьому контексті стали ХХ–ХХІ століття включно з нинішньою повномасштабною війною рашистської федерації проти України. Відомі вчені, митці, громадські діячі (Мовчан, Жулинський, Грищенко, Марочко, Заєць, Голомша, Чернега, Олеся Стасюк, Франчук, Ломачук, Лупаков, Семистяга, Васьків, Філіпчук та ін.) представили свої творчі доробки, наукові розвідки, оцінки й світоглядні концепти на одне з найбільш трагічних “цивілізаційних” злотворень – дикоординську московію. Емоційно-змістово доповнювала цей просвітницько-науковий захід персональна виставка заслуженого художника України Василя Красьохи “Обличчя війни”, пісенні й поетичні твори українських митців.

Напевно, єдине відчуття й усвідомлення охоплювало всіх присутніх – ні час, ні разючі зміни суспільно-політичного устрою, ні встановлення глобальних норм світопорядку так і не вплинули на сутність звиродіння московита, проявляючись у його вічній нетерпимості й не-

навісті до “іншого”. Очевидно, так розпорядилася історична доля, що серед цих “інших” найбільше лиха було завдано московщиною українцям, незалежно від того, у якому форматі це зло перебувало. Бо стан загарбання, гноблення, репресій, людино-народовбивств в образі царизму, більшовизму, сталінізму чи путінізму все одно викристалізувався в єдиному іменні зла – “рассеї”. Ця трагіка істини надчутливо сприймається кожним українцем, коли вдаватися до екскурсу столітнього часу, де на шляху кривд, боротьби, національного відродження і війн наш народ зумів вистояти, перенісши і поборовши голодомори, етноциди, лінгвоциди, екоциди, власне фізичне й духовне знищення, спільним знаменником чого є Геноцид.

Допоки?! Поки не здолаємо вселенську пошесть недоімперського рашизму, доти світ залишатиметься збайдужілим, цинічним у ставленні до чужого горя, доти варваризація значно випереджатиме моралізацію, а політика повністю витоптуватиме етику. На жаль, це не емоція, а гірка правда. Адже й досі, коли понад півтора року йде війна, метою якої є публічно оголошена денацифікація (знищення!) України, ООН так і не спромоглася позбавити росію права бути членом Радбезу, як і не знайшла підстав, щоби заявити про геноцид українців, який здійснюється рашистською недоімперією. Хоча нині вбито сотні тисяч мирних

людей, вкрадено й масово вивезено на росію тисячі українських дітей, московська агресія в Україні призвела до пошкодження та знищення 823 об'єктів культурної спадщини, з яких 110 мають національне значення. Така реальність, коли керуються в міжнародному праві головним правилом – “правом сильного”.

Отож, нам своє робити. Оце “своє” дуже промовисто звучить сьогодні в нашому суспільному просторі: “Зброя – мова Перемоги!”.

Хоча можна й треба формулювати (не лише рекламно) й іншу модель, яка значно розширює філософію розуміння нашої боротьби з московською тиранією. “Мова – зброя Перемоги!”. Саме так, у повній сув'язі мілітарних, духовних, культурних чинників, слід сприймати екзистенційну боротьбу українців за власну волю, долю і державність. Безумовно, в цьому синтезі закладено не лише нинішній спротив агресії москвитів, але все буття нації та її терниста дорога до суверенності, незалежності, національної життєвості. І хоча “Мова є справою Божою, і ніщо не може зрівнятися з нею. Немає нічого рівного мові, окрім самого духу”, – стверджував О. Потебня в “Думці і мові”, цей понятійний образ не обмежується тільки значимістю суто ціннісного виміру “Української мови” (як державної), оскільки під мовою нашого нинішнього змагу з лютим ворогом

Продовження на стор. 2–3

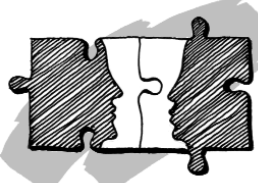
ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України “Преса поштою” на 2023 рік (II півріччя)” з доставкою:

1 міс. – 28,39 грн.

2 міс. – 56,78 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах “Укрпошти” <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП “Преса” <http://presa.ua/>

Закінчення.
Поч. на стор. 1

“Дух народу – незборима сила”

усвідомлюємо всенародну “мову” національної культури, історії, духовності, традиції, що зрощують українську ідентичність. Тому захист, зміцнення і розвиток цих оберегів являє собою вагомий внесок у перемогу й прогрес українства. Вся історія нашого Народу й Держави вибудувалася саме через опертя на такі верховинні вартості.

З іншого боку, якщо здійснити екскурс в історичну ретроспективу, то недруги-вороги на московських бологах завжди (в часи “мирні” і війни) намагалися передусім вести жорстоку бійню саме проти окреслених національних святощів, упокорюючи й нищачи душу Українського народу. Цю трагедійну сторінку національної історії часто-густо або “забували” вивчати, або вона фальшувалася. Цьогоріч, коли Україна відзначає скорботну дату (90-річчя Геноциду-Голодомору), чимало інформаційних потоків, науково-публіцистичних, політичних розвідок оцінюють та репрезентують таке злоторне (глобального масштабу) явище здебільшого як “голодомор”, “голодовка”, а то й “продовольча трагедія”, але аж ніяк не “геноцид” українців. А розпочав він свою всезагальну смертельну ходу одразу, з початку 20-х. Видатний учений-лінгвіст Юрій Шевельов згадує М. Скрипника, який “скаржився”, що вже в 1920 році відбувалося понад 200 судових справ проти української мови, а нищення ВУАН (української науки) відбувалося ще хитріше: річний бюджет цієї академічної інституції становив лише 990 рублів (!).

Факти засвідчують, що винордовлення українців як етносу відбувалося в усіх без винятку життєсферах – від науки, культури до шкільної освіти та церкви. Так, з 1927 по 1933 роки з 10657 священників залишилось тільки 200, а з 34-х єпископів знищено 28, і лише 2 померли природною смертю. Замордовано понад 250 найкращих українських письменників, не менше вбили й видатних учених, ліквідувавши одразу ж 27 академіків та трьох членів-кореспондентів, насамперед у гуманітарних сферах. Як зазначала пізніше академік Н. Полонська-Василенко: “Зростання висококваліфікованих фахівців відбулося лише на Соловках, Медвежій горі на Воркуті, в бухті Ногайській та інших таборах”. Витолочувався, знекорінювався, виморуявся Народ, його кращі сини й доньки.

Мабуть, ніхто інший так показово, як Іван Мазепа, не ілюструє прояв знищення московитами української національної пам’яті. 315 років минуло, проте анафема політична, церковна, державна, світоглядна й досі грізно звучить із кремлівських стень. Ажде ця геніальна постать українства чи не вперше вдарила в саму серцевину зродження геноциду, поклавши своє життя на вітвар боротьби з московією за державну самостійність, усвідомивши, що лише перемога над московитом унеможливить уярмлення й нищення українства. Саме анафемою (як прокляття гетьману Івану Мазепі), вдаряючи в серце Української нації, творився духовний і політичний геноцид, не перериваючись ні на мить у тій злості й ненависті, що значно пізніше в Конвенції ООН про геноцид 1948 року тлумачився як злочин, вчинений “з наміром знищити повністю або част-

ково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку”.

Анафемою Мазепи намагались вбити Народ, його душу, правдиву пам’ять. Не вийшло. Навіть Голодомором не зуміли задушити пам’ять про великого державника, борця і творця. Промовистий приклад. 1930 року ГПУ вилучає в українських селян з Уманщини листівки такого змісту: “Мазепа славний був Гетьман, з царем не мирився і під Полтавою бився за вільну Україну. Ми йдемо разом з ним...”. Тому й сьогодні продовжує москва люто ненавидіти одного зі славетних синів України. Так, спільно з нею діють і безліч доморощених ворогів національної Свободи, що противляться називати цим славним іменем київські (і не лише) вулиці, увіковічують великого Українця в пам’ятниках й обелісках, хоча світ творіннями видатних Байрона й Пого, Вольтера і Словацького, Дефо й Воге, Лепкого й Сосюри возвеличив його вже давно. А ми – “правнуки погані” – чомусь досі терпимо в нашому національному просторі ганебних петрів-екатерин, суворових-жукових та іншу нечисть. Негоже, бо тоді геноцид причепитись надовго до тіла українця, як воша до кожу.

Очевидно, було б справедливо, якби за часів нинішніх історична перлина національної культури та освіченості “Кієво-Могилянська Академія” стала йменуватися, нарешті, визначним іменем Івана Мазепи. Гідно й вільно, розправляючись із москалем, пам’ятаючи, як понад 10 тисяч киян у буремний 1918-й вийшли на Софійський майдан, щоб захистити від наруги честь і славу Гетьмана.

Мусимо довести кожному сущому, чому однією з перших жертв “советізації українзації” стала Українська Автокефальна Православна Церква – одна з найвищих національно-духовних цінностей Українського народу. Бо УАПЦ мала величезний вплив на людей, і саме тому радянська (московська) влада розправлялася з нею особливо жорстоко. Починаючи з 1922 року вона повністю контролювалася ГПУ, здійснюючи арешти небажаних служителів культу, націоналізуючи (грабуючи) церковне майно, репресуючи духовних очільників. ГПУ “зобов’язало” Собор усунути від керівництва Церквою митрополита Василя Липківського, заборонивши навіть згадувати його під час літургійних відправ. Тричі арештований і відправле-

ний на заслання в сталінські табори, він загинув 1938 року. Подібна доля чекала і на Миколу Борєцького (наступник митрополита Липківського), якого після процесу над СВУ (Спілка визволення України) було також репресовано та вислано з України. Отож, сама українська Церква після національно-визвольних змагань проіснувала недовго – реально всього десятиріччя. Ажде за вимогою москви було “скликано” так званий собор, на якому близько 40 ще живих на той час священників та єпископів вирішили “самоліквідуватися”. Упродовж наступних кількох років відбувалися “зачистки” й остаточно пограбування церковного майна, зокрема унікальних культурно-історичних цінностей, паралельно відправлялися в сибірські й заполярні табори смерті десятки тисяч священників та вірних.

Варто визнати, що ця свідомо спланована московським більшовизмом кампанія була не просто етноцидною прелюдією до великого Геноциду українців у 1930-х роках, а й сама була сутнісним складником українсько-люднобвиства. Ажде здійснювалася на очах усього світу трагедія фізичного, культурного, духовного нищення українства, його національно-історичної пам’яті, народного Духу. Попри масовий прояв дикунського характеру “нової” влади на рівні експропріювати-грабувати, ця “націоналізація”, чинена за інструкціями московитів, містила в собі, починаючи з 20-х років, добре спланований “цивілізований” вандалізм. Його мета – ліквідація такого історичного явища, як українськість, тобто знищення культури та національної пам’яті українців, Народу як такого. Нинішня війна є лише продовженням нищення, жорстокою спробою “повторити” геноцидні трагедії, що відбувалися сторіччя назад. Бо й тоді війна проти України, вбивства, вчинені москвою двома Голодоморами в 20-30-х роках, марширували вкупі з повальним руйнуванням головних історичних пам’ятників, архівів, бібліотек, культурних цінностей, церков і храмів, починаючи з часів княжої доби, козацької держави, Гетьманщини, які засвідчували тяглість і глибинні витoki Української державності, духовності, ідентичності.

Яскравим прикладом несусвітнього варварства советськомосковської влади стало пограбування двох найбільших українських святинь – Кієво-Печерської Лаври та Софії Київської,

вже не кажучи про Десятинну церкву, Свято-Михайлівський і Братський монастирі, Успенську церкву на Подолі чи Миколаївський собор, збудований Іваном Мазепою наприкінці XVII століття. Страшно, але й тодішня сталінська “освіта” була залучена до цих геноцидних акцій. Так, Богоявленський собор Кієво-Братського монастиря на Подолі, збудований 1690 року коштом Івана Мазепи, був знищений комунобільшовицькою владою саме згідно з наказом наркома освіти В. Затонського – вірного посіпаки кремля.

А чинилось подібне саме тому, що українська Церква, почавши відроджуватися в часи національно-визвольних змагань, не волюючи бути в підлеглих москвської “патріархії”, заявивши в січні 1918 року на Соборі в Києві про свою окремішність, стала суттєвою перепоною для москвитів, які організували повномасштабний геноцид українців. Оскільки, незважаючи на суперечки центральнорадівців, гетьманців і Директорії щодо національного державного будівництва, в питаннях творення національної Церкви панувала здебільшого єдність думок і поглядів. Ажде в листопаді того ж року міністр віросповідань гетьманської влади А. Лотоцький на останній сесії Собору заявив, оголошуючи урядову декларацію, що “в самостійній державі має бути самостійна Церква... Це не лише церковна, але і наша національна необхідність”.

Війна, величезний спротив самостійності української Церкви з боку московської політичної диктатури, російського духовенства, внутрішньої колаборації загальмували цей суспільно значущий процес аж на три роки. Однак боротьба за відновлення самостійності (від москви) української Церкви була настільки всенародною, що тодішня радянська влада не спромоглася на той час заборонити її становлення. Жовтень 1921 рік – період, коли на Всеукраїнському Церковному Соборі було висвячено В. Липківського на архієпископа та проголошено Київським Митрополитом. Ще не на повен зріст, але постала відроджена Українська Церква, ставши реальною протипагою комуністичному режиму кремля. Саме цей новоявлений фактор інституційно-народного духовного спротиву москви спричинив таку масову й жорстоку кампанію проти віри, церкви, культурно-історичних цінностей українців. Усе те, що коїлося одразу ж у 20-ті роки в став-

ленні до національної Церкви, підпадало під визначення геноцидних діянь та злочинів, оформлених пізніше (1948 р.) міжнародним правовим актом ООН. Тому з такою лютою москвитою та їхні прислужники після поразки Визвольних Змагань “взялися” за чорну справу нищення духовного стрижня Українського народу, оскільки Церква формувала національну свідомість, спраглисть власної державності, зміцнювала соборність українських земель.

Церква нуртувала велику українську ідею у всенародному середовищі, охоплюючи як “підрадянські” так й інші упокорені землі. Національною ідеєю Української Церкви переймалися як ті, що залишилися на материзні, так і вимушена еміграція, передовсім політична. Бо коли ознайомлюєшся, наприклад, із перепискою двох видатних діячів української Держави – Івана Огієнка й Симона Петлюри, коли розпочинався процес створення на планеті нового злякисного імперського молоху – срср, то Петлюра 19 грудня 1921 року напише найавторитетнішому захиснику Церкви Огієнку актуальну й для нинішнього часу річ: “Причиною загублення нашої державної незалежності (помимо інших) було загублення українською церквою тогочасної автокефалії, брак єдиної церковної думки... У майбутніх конфліктах нашої держави з москвою внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська церква може відограти велике значення у вислідах такої боротьби... Така українська церква могла б допомогти зміцненню та впливові нашої державності”.

Справді, навіть втрачаючи власну державність, що часто було характерною ознакою буття українців як бездержавної етноспільноти, Україна, перебуваючи у складі чужинських держав та імперій, все-таки продовжувала існувати, боротися, творити та бути суб’єктом у світових процесах. Чому? Очевидно тому, як зазначають совісні дослідники, що її живучість опиралася на ґрунт “глибинної державності”, проявляючись у мові; етнокультурній ідентичності; церкві та вірі; національно-історичній пам’яті, свідомості, українській психоментальності; традиції боротьби за свободу; спільності в головному політичному інтересі; тісних зв’язках з рідною землею; усталених цінностях й почуттєвому ставленні до України. Свого часу великий європейський філософ Т. Гоббс цим (навіть ірраціональним) вартостям надавав особливу значущість, вважаючи, що вони (як сила духу) здатні не тільки відродити державність, але й завдячуючи цим “добрим традиціям, тобто моральним чеснотам, уможливають краще зберегти державну організацію, що виникла”.

Такий умовивід лише потверджує правоту ідеалів, думок, помислів та діянь наших багатьох визначних національних будителів і духівників щодо ролі, місії української Церкви в творенні та зміцненні нації-державного будівництва – від митрополита Іларіона, К. Острозького, П. Могили, С. Косова, І. Мазепи до І. Огієнка, А. Шептицького, В. Липківського, М. Любачівського, Л. Гузара, Патріарха Філарета та багатьох інших сподвижників.

Саме українські Церкви (ПЦУ, УГКЦ) стали активними духовними інституціями, спрямованими на відродження і розвій Українського народу та його Держави. Послання і Звернення нинішніх предстоятелів українських Церков (митрополит Епіфаній та архієпископ Святослав) засвідчують саме таку їхню місію, “скеровану на захист нашої Батьківщини”, та спільні “випробовування разом зі своїм народом, коли наша країна потрапила в біду”. У цьому контексті надзвичайно затребуваним для національного визволення від московитів було рішення (6 січня 2019 р.) Вселенського патріарха Варфоломія I та Синоду Константинопольської церкви про повернення Київської митрополії під юрисдикцію Константинопольської церкви, остаточно скасувавши лист 1686 року про передачу Митрополії москові і видавши Патріарший і Синодальний Томос Києву (ПЦУ).

Це той щасливий випадок, про який свого часу нагадував нам С. Петлюра: залежність від московської церкви завжди зв’язуватиме Україну “по руках і ногах” тоді, коли боротимемося за свою Незалежність.

Отже, Держава, Церква, Український народ – єдина духовна, політична сув’язь, що гарантує нашу Свободу і Перемогу. Але якщо з таких же позицій до культури, духовності, віри і традиції підходили в УНР, то полярно інше бачення демонструвала влада радянської України, підпорядкована москові. Попри те, що нібито був виданий декрет ВЦВК від 27 грудня 1921 року “Про цінності, що знаходяться в церквах і монастирях”, в Україні відбувалося масштабне пограбування культурно-історичних цінностей, що перебували в церквах і монастирях. Тому Київський комітет охорони пам’яток мистецтва листом №872 від 14.03.1922 р. звертається до ВУЦВК з інформацією про катастрофічний відтік культурних цінностей з релігійних храмів, де зазначалося, що “монастирі та церкви впродовж багатьох століть зберігають надзвичайно рідкісні пам’ятки мистецтва та старожитностей... Урядовий план щодо вилучення церковних цінностей спричинить загибель і невідновлюваність визначних пам’яток української культури”.

Про вилучення культурних цінностей у Києво-Печерській Лаврі з великою тривогою заявляють академіки Всеукраїнської академії наук (М. Біляшівський, Ф. Шміт), керівник Першого державного музею Д. Щербаківський, директори Музею ВУАН М. Макаренко, Всеукраїнської академії мистецтв Ф. Ернст та багато інших діячів науки і культури. У зверненні зазначається про недопустимість вилучення предметів XVII–XVIII, поч. XIX століть, адже вони “мають колосальну історичну й художню цінність і нерозривно пов’язані з минулим Українського народу”. 8 квітня 1922 року Біляшівський та Ернст протестують проти вивімки лаврських предметів “на користь голодаючих”, унікальних артефактів, пов’язаних з іменами видатних українських діячів (Б. Хмельницький, І. Мазепа).

Саме так оцінювали провідні діячі національної культури цю “культурну” агресію, яку здійснювали більшовики за кремлівською вимогою. І хоча постановою ВУЦВК і РНК від 1926 року “колишню Києво-Печерську Лавру” визнали історико-куль-

турним заповідником, перетворивши її на Всеукраїнське музейне містечко, а культурні цінності “заборонялося вивозити” за кордон, переплавляти, вилучати, однак, насправді, ситуація лише ускладнювалася. Адже відбувалося пряме й опосередковане пограбування безцінних культурних предметів, старожитностей, чим свідомо нищилася історична пам’ять, національна культура Українського народу, навично втрачалися артефакти, що мали загальносвітове значення. В архівах зберігається лист (№644 від 1926 р.) директора Лаврського музею В. Ласкоронського до Окрпрокурора УСРР, Головна науки та Наркомосвіти про “кожоденні крадіжки на території Лаври, слабку охорону (один тимчасовий міліціонер), небезпечний стан збереження майна, велику шкоду для цінностей Музею. Хоча музеї лєнінграда та москви, на відміну від Лаври, де зібрані дуже великі цінності, знаходяться під посиленою охороною військової варти”.

Здійснювався небачений грабіж, своєрідна “експропріація” більшовицькими московитами української духовності, історії, національних багатств. Духовне й фізичне нищення Українського народу. Сатанинська політика геноциду, чиненого московією, починаючи вже з так званого періоду радянської українізації, набирала своїх обертів. Києво-Печерська Лавра стала дуже показовим індикатором геноцидних проявів, починаючи з 20-х років утвердження більшовиками антиукраїнської політики. Прикриваючись голодом і смертями сотень тисяч людей (свідомо спланований голодомор в Україні 1921–1923 років), московські сатрапи вилучали з українських соборів, храмів, церков, монастирів унікальні й дорогоцінні культурно-історичні цінності, які передусім привласнювалися московськими катами.

Про цю аферу століття, масове людино- і культуровбивство, небачене досі грабниство народу знали в Європі та Америці. Однак не реагували. Хоча 1921 року “Нью-Йорк Таймс” опублікувала факти, що в банках світу розміщено кримінальні капітали: лєніна – 75 млн швейцарських франків; троцького – 90 млн швейцарських франків та 11 млн доларів; дзержинського – 80 млн швейцарських франків; зін’єва – 80 млн; урицького – 85 млн. Лише до США за 8 місяців 1921 року було імпортовано 715 тонн дорогіших металів. Водночас в Україні за один лише 1922 рік в українських селян насильно відібрали 13,5 млн пудів зерна, померло від спровокованого московитами голоду понад 500 тис. людей.

Що це? Прорахунки в економічній політиці, природна засуха, наслідки багаторічної війни... Очевидно, ні. Здійснювався геноцид – фізичний, духовний, політичний, як зміст і форма державної політики більшовицької московщини, відбувалася прелюдія напередодні ще більш страшних геноцидних 30-х років україно-людиновбивства. Церква, віра, традиція, культурні пам’ятки завжди були тими глибинними святощами для народу, які нагадували, берегли в пам’яті джерела первородності його буття. Хто вони, звідки, куди прямують. Сенси, що визначають дух історії, минувшину й будучину народної долі, скріплену давньою традицією, власною іден-

тичністю, державністю і прагненням свободи.

Тому коли для народу настають часи екзистенційних випробувань і війн, де в тривалій борні із супротивником вирішується (як це відбувається з багатосотлітнім нашестям московії) найголовніше – бути життю чи не бути, то для виживання, тим паче для перемоги, мало вберегти себе від фізичних голодоморів, необхідно захистити також свою душу, культурну своєрідність, національну пам’ять. Адже етнос, народ, нація, як і держава, зникають, розкладаються, розчиняються серед інших, навично втративши національне “Я”, саме дійшовши “піку” свого неповернення, впавши в безпам’ятство. Проте знаймо, цю життєву парадигму утвердження “себе” також “добре” опанували для чорних і злих намірів наші вороги та недруги. Майже все ХХ століття стало для них (московитів) періодом не тільки воєн, голодоморів, репресій для фізичного знищення українців як народу, воно знаменувало собою суцільну епоху геноцидного апокаліпсису з усіма його жажливими етноцидними, лінгвоцидними, екоцидними проявами та духовним спустошенням. Під цей дамоклів меч імперського “герба-курки” московії попадали всі стани українства – від селянства, трудового люду, інтелігенції, духівників, воїнів і до дітей та державних мужів. На деякий час “вивільнялись” від езекуцій лише доморошені заправданці, колаборанти, заподали служки. Ненадого.

І навіть “мирні” дні соціалізму та “щасливих” п’ятирічок для більшості народу були каторжними. Це вже не були ті дні славної вільної козацької й гетьманщини, коли посол Данії під час подорожі Вкраїною (поч. XVII ст.) писав, що “тут хати гарні й чисті, кожен козак ходить до церкви зі своїм молитовником, вони (українці) незрівняно чистіші й охайніші росіян, у козацькій країні всі благоденствують і живуть у розкоші. У росії нічого подібного не бачив...”.

Та ось минає понад 300 літ, і вже в радянській Україні нашими письменниками, що продовжували, на превеликий жаль, свято вірити в благоденствующу комуну, описується зовсім інша соціальна картина. У “Синіх етюдях” Миколи Хвильовського (“Шляхетне гніздо”) змальовується страшенна в ті часи українська людина, “ошасливлена” московськими більшовиками, що перебуває у трагічній суперечності із зовнішнім світом. Бо знаходиться вона в тому складному й мерзенному соціально-психологічному стані, коли “свій не свій ліс (земля), щасливий-нешасливий Василь. Щасливий – не вбили, нещасливий – живий”.

Щоби унеможливити таку трагіку сприйняття світу, геноцидну реальність буття, мусимо зберегти й зміцнювати національну пам’ять – знаннями, емоціями, почуттями, вірою. Вони мають творитися в освітньому, науковому, культурному, мистецькому, інформаційному середовищах. Тоді Культ Культури, передовсім національної, в українському і світовому соціопросторі ставатиме запобіжником, пересторогою, захистом від ймовірних геноцидних експансій у майбутньому, будучи помічним для Перемоги, а Дух Народу буде нашою незборимою силою.

Георгій ФІЛІПЧУК

“Ми, художники, – воїни духовності”...

21 вересня до Міжнародного дня миру в Національному музеї Тараса Шевченка відбудеться знакова культурна подія – відкриття антивоєнної миротворчої виставки відомого українського художника Олександра Мельника “Бачу справи твої, людино!”. Початок о 18.00, за адресою: бульв. Шевченка, 12. Як повідомив художник, “тут будуть представлені твори від 1976 до цього – 2023 року, в яких мої роздуми про трагічну долю людини у відвічних неспинних війнах, про таку ж вічну надію на мир, хоч для наших дітей і внуків, для нащадків”.

Олександр Мельник – художник-монументаліст, відомий майстер історичної картини, автор мозаїк, фресок, розписів, вітражів, gobelенів, станкової графіки та ілюстрацій, портретів визначних постатей. Основна тема творів станкового живопису – історія України та проблеми війни і миру.

“Засобами мистецтва художник намагається повернути правдиву історію України, застерегти людство від катастрофічних нас-

лідків майбутніх війн.

Його роботи складні, філософські, сповнені глибоких сенсів і сучасних форм. Полотна створені десятиліття тому, стали зараз ще актуальніші і хвилюватимуть глядача й через століття, бо відобразили дотик людської душі з любов’ю.

Кожна його робота концептуальна, глибоко осмислена і народжена у любові до України і у болю до її долі. Тема війни пронизує і зв’язує всі роботи в цілісну експозицію-промову.

Запрошую вас стати свідками творення культурної спадщини України, відчутти подих історії і поглянути у своє майбутнє і майбутнє нащадків. І для цього вам не потрібна машина часу, лише вдумлива зустріч з творами Олександра Мельника”, – написала в мережі кураторка виставки Леся Кочергіна.

Для нас приємною і щасливою стане ця зустріч ще й тому, що Олександр Мельник – невтомний просвітянин, захисник української мови, лавреат Народної премії імені Тараса Шевченка ВУТ “Просвіта” 2022 р.

“20 днів у Маріуполі” – на “Оскар”

Український Оскарівський Комітет на засіданні 18 вересня обрав фільм, який представлятиме Україну серед претендентів на номінацію на премію “Оскар” Американської академії кінематографічних мистецтв та наук у категорії “Найкращий міжнародний повнометражний фільм”.

Ним став фільм “20 днів у Маріуполі” українського журналіста та фотографа Мстислава Чернова. Разом із Черновим над фільмом працювали фотограф Євген Малолетка та продюсер Василіса Степаненко. У стрічці показаний початок повномасштабного вторгнення, бомбардування пологового будинку та порятунок

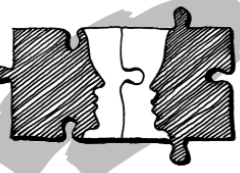
автора стрічки та його колег з Associated Press з оточеного російськими військами міста.

Фільм було обрано шляхом голосування членами Українського Оскарівського Комітету, головою якого є Валентин Васянович.

У національному відборі брали участь п’ять фільмів: “20 днів у Маріуполі” Мстислава Чернова, “Залізни метелики” Романа Любого, “Памфір” Дмитра Сухолитого-Собчука, “Терикони” Тараса Томенка та “ШТТЛ” Адрієна Уолтера.

Українська
Кіноакадемія

“Голод довів їм, хто тут господар”: Мендель Хатаєвич

Василь МАРОЧКО,
професор, доктор історичних наук

Мендель Хатаєвич народився 22 березня 1893 р. у Гомелі в родині “дрібних єврейських торговців”. У дитинстві, як наголошував в одній з автобіографій, знав “злиднів і незгод”, але не голодував: заробляв на хліб продажем газет, навіть став власником газетного кіоску у 1911 р. Двадцятирічним юнаком покинув паперову комерцію і захопився політикою, пристав до більшовиків. Отримав термін заслання, а п’ять післяреволюційних років присвятив партійній роботі в Росії. Першим номенклатурним призначенням в Україні була посада секретаря Одеського губкому КП(б)У в червні 1923 – травні 1924 р.

У січні 1928 р. Сталін повернувся до принципу продрозверстки, запровадивши так звані “надзвичайні заходи”, тобто системне позбавлення селянського хліба за допомогою карально-репресивних методів. Секретар Середньоволзького крайкому ВКП(б) Хатаєвич всіляко прагнув вислужитися, але в жовтні 1929 р. отримав догану за невиконання річного плану хлібозаготівлі. Дбаючи про власний номенклатурний затишок, заходився діяти: ініціював кримінальну відповідальність селян за ухилення від виконання натуральної повинності, застосування “економічного методу бойкоту” заможних селянських господарств, тобто товарної блокади.

9 жовтня 1929 р., щоб догодити Кремлю і засвідчити особисту відданість вождю, просив дозволу ЦК ВКП(б) на створення при ОГПУ “трійок для позасудової розправи” і проведення кількох показових “судів проти куркуль-терористів”. Держава-терорист, сповідуючи ідеологію соціал-шовінізму, легко навішувала політичні ярлики, але не помічала за собою власних злочинів проти мирного населення. Спадкова хвороба великодержавного шовінізму притаманна для політичного керівництва сучасної Росії.

Навесні 1930 р. Хатаєвич не переймався “злиднями і незгодами” селян, яких примусова колективізація позбавила землі, худоби, майна. Інстинкт самозбереження номенклатурного посадовця правив йому за дороговказ: обов’язково виконати річний план, застережливо попередивши політичне керівництво про можливі руйнівні наслідки. 24 травня 1930 р. він повідомив Сталіна про “нестачу хліба”, яка стала причиною “виходу з колгоспів бідняків, що виїждять на заробітки, пошуки хліба”, а біля райвиконкомів

Зазначена фраза вперше постає у книзі поліемігранта Віктора Кравченка (Chose Freedom. New York. 1946. P. 130). Вона належить другому секретареві ЦК КП(б)У і секретареві Дніпропетровського обкому Менделю Хатаєвичу – активному організатору Голодомору в Україні. Її також використав відомий американський історик Роберт Конквест, автор світового бестселера “Жнива скорботи” (1986). Факт голоду визнавали його ідеологічні однодумці, але у службовому листуванні. “Откровеніє” Хатаєвича було кулуарним, не публічним. Дослідники скептично сприймають його можливі висловлювання, але зануримось у той час.

“збираються голодні масовки з вимогою хліба”.

До голодних бунтів, які охопили лівий і правий береги Середньої Волги, додався рух понад 100 тисяч біженців голоду з Казахстану. Політична відповідальність за соціальні наслідки лягала на партійного секретаря краю, тому доводилося виявляти оперативність і номенклатурну гнучкість. Зерно перебувало у віддалених районах, яке потрібно було терміново вивезти, щоб не “розбазарили”, відтак розпорядився видати 2 пуди на кожну підводу для вивезення 4 млн пудів хліба. Сталін і Молотов назвали його ініціативу “здиригством”. Одночасно попередили: не вивезеш, зіпсуєш хліб – відповідатимеш сповна. У вересні 1931 р. Хатаєвич просив залишити половину мірчука (натуральний податок з млинів) на потреби краю, але нарком постачання СРСР Анастас Мікоян відмовив йому.

Місцеві партійні посадовці більше боялися недовиконання хлібозаготівельного плану, ніж його руйнівних соціально-економічних наслідків. Вони балансували між особистою номенклатурно-посадовою відповідальністю і масовим голодуванням населення, занепадом господарств. Восени 1931 р. Хатаєвич відзвітував про вивезення лише 56 млн пудів зі 100 млн річного плану для Середньої Волги. Він просив керівництво зменшити план, але Каганович і Постішев повідомили Сталіна: “Думаємо дуже вилаяти і рішуче відхилити”. Усі знали про “дефіцит” фуражу, насіння і “продовольчо-хлібних ресурсів”, але спокійно ігнорували катастрофічну ситуацію. Хатаєвич не приховував основної причини хлібного “дефіциту”: “метод голого командування, адміністрування”. Отже, маємо зізнання наміру і дії масового позбавлення селян хліба. Недовиконання радгоспами їхніх завдань Хатаєвич прагнув виправити “заготівлями по селянському сектору”.

Враховуючи “особливі заслуги” і набутий досвід Хатаєвича в організації хлібозаготівлі, Кремль відрядив його в Україну. 13 жовтня 1932 р. сталінський емісар приступив до виконання посадових обов’язків секретаря Дніпропетровського обкому та другого секретаря ЦК КП(б)У. Він приїхав для “підсилення хлібозаготівлі” за тиждень до призначення “групи Молотова”. Сталінський десант мав руйнівну, а не миролюбну місію. 22 жовтня “другий”, але насправді повноважний секретар, повідомив Сталіна: “Сьогодні виповнилося лише 9 днів, як я працюю на Україні. Було б з мого боку, меншою мірою, дивно, якщо б я претендував на яке-небудь вичерпне знання тутешніх умов та ситуації”. Аби забезпечити себе від сталінського гніву, улесливий емісар виклав правду: Україна вивезла 140 млн, а залишилося 235 млн пудів, тому “для мене є дуже цілком незапеченим, що цієї кількості хліба

Україна не зможе дати”. Призначення Хатаєвича було своєрідною розвідкою-боем, рекогносцировкою місцевості, тож і бідався через незнання “тутешніх умов та ситуації”. За ним підтягувалася “група Молотова” з особливими уповноваженнями штурмовиків карально-репресивної експедиції.

Донесення Хатаєвича, який не радився з політичним керівництвом України, були конкретними, але зі зміщенням акцентів. Він не говорив Сталіну всієї правди або ж подавав її дозовано. Основною причиною “ганебного прориву” з хлібозаготівлею вважав технічні обставини: втрати під час жнив, “розкрали і розбазарили”, “демобілізація” і розслаблення партійно-радянського активу. Визнав і фактор “перенапруження плану”, тому просив зменшити його на 70 млн пудів. Сталінський ревізор з необмеженими повноваженнями балансував між реальними можливостями України дати хліб і ймовірністю масових жертв штучного голо-

ду. Уникав обіцянок, якщо вони стосувалися остаточно встановленого плану заготівлі хліба. За таких обставин застережливо заявляв: “Занадто я ще молодий українець для цього”. Подібні заяви дозволяв собі Молотов на посаді першого секретаря ЦК КП(б)У в 1921 р.

30 жовтня 1932 р., коли Молотов збирався в Україну, Хатаєвич особисто очолив хлібозаготівлі на Харківщині. Ніби диригент хоралу смерті й організованого хаосу спрямовував загони активістів у райони, села, колгоспи. Від помаху його руки вимирали селянські родини. У листопаді він керував спеціальною операцією з “ліквідації основних куркульських і петлюрівських кубел” на Одещині. Політичні та військово-оперативні дії кремлівських ординців були спрямовані на “розгром куркульських груп, які проводили активну боротьбу проти хлібозаготівлі”.

Заклики “посилити репресії”, завдати “рішучих ударів знахабненим куркульським елементам” стали звичною риторикою для Хатаєвича. Він добре знав про залишення “без насіння, без продовольства” колгоспників, але не казався. 4 листопада запропонував промтоварну блокаду сіл, які не виконували державної нату-

ральної повинності. Його ініціативу вітав Молотов, а згодом підтримав і Сталін. 8 листопада вождь зазначив: “ЦК ВКП обговорює питання про заборону завою товарів для українського села на термін, допоки Україна не зможе чесно та акуратно виконувати скорочений план хлібозаготівлі”. Окрилений увагою диктатора, Хатаєвич запропонував вносити до валового збору “невраховані відходи”, тобто третину намолоченого зерна. Вимагав від секретарів обкомів рішучої боротьби з “розкраданням хліба”, а також “проведення судових репресій і безжалісної розправи із злочинними елементами у правліннях колгоспів”. Запопадливість другого секретаря, який вважав себе першим, тому що безпосередньо спілкувався з Сталіном, не знала меж зухвалості.

На початку листопада 1932 р., щоб продемонструвати власну політичну вагомість і готовність до рішучих дій з наміром свідомого позбавлення українських селян хліба, Хатаєвич написав

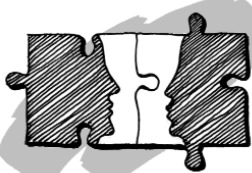
жалісно бити всюди” куркулів. Його категоричність, яка стала тоді звичною, вражала цинізмом: “Це війна – або вони нас, або ми їх”. Злочинність наміру і відвертість його проголошення вражає: “Ваше завдання – взяти хліб будь-якою ціною. Видавіть його звідусіль, де б він не був захищений, – у печках, під ліжками, в льохах чи у схованках на задніх дворах”.

Зустрічається теза про “твердість більшовиків”, яку тоді виголосив Молотов, а Хатаєвич її запозичив. Промова просякнута настановами Молотова, а категоричність висловлювань уже була озвучена Хатаєвичем раніше, тому спогади учасника наради 2 листопада вселяють довіру. “Вас підтримує партія. Товариш Сталін чекає цього від вас. Боротьба йде не на життя, а на смерть; краще зробити набагато більше, ніж недостатньо”, – закликав Хатаєвич районний актив. Можливо, йому написали текст промови в апараті ЦК, адже в листі до Молотова скаржився, що “дуже мало читав”, не вважав себе теоретиком, а практиком з великим “досвідом більшовика-організатора”.

19 грудня 1932 р. в Україну прибув Постішев – “особо уповноважений” Сталіна. Цинічний інквізитор у вишіванці витіснив Хатаєвича з передових позицій, став другим секретарем. Разом із Кагановичем заслухав звіт Хатаєвича про хлібозаготівельні погроми на Одещині. Чомусь зникла його “ліберальна” риторика про “товарне” зерно, а натомість постала інша практика: “доведеться збирати розкриттям ям і чорних амбарів”. 21 грудня йому “доручено нагляд за Харківською областю”, а співниками з вилучення хліба були два наркоми (К. Сухопльин, С. Канторович), 7 райуповноважених, 12 військових начальників.

27 грудня Хатаєвич намагався пояснити Сталіну невиконання Україною річного плану хлібозаготівлі. У листі постає войовнича риторика і звинувачення інших: “чергова крайність – в бік відмови від всякого твердого адміністрування на селі”, опортуністична “м’якотілість влади”, вплив “перегинолячності”, розкрадання врожаю, захоплення “організацією громадського харчування в колгоспах”, “куркульська зривнялівка” розподілу на трудодні тощо. Він не “вдався до паніки”, а хотів вислужитися: “Кожен, хто бачить, як я працюю тут, на Україні, підтвердить, що я працюю, не жаліючи сил і здоров’я, на всі сто відсотків у межах своїх можливостей за тутешніх умов”. Сталін відреагував лаконічно: “Цікаво”. А Молотов, щоб перекласти провину за “провал” на Хатаєвича, додав ремарку: “Хибну установку свою т. Хатаєвич поглиблює”. За таких обставин мав доводити свою принциповість.

У січні 1933 р. Хатаєвич підписував директиви із закликом до застосування суворих репресій проти “саботажників” хлібозаготівлі, про “заходи до недопущення масового виїзду одноосібників і колгоспників” за хлібом, про заборону продажу залізничних квитків селянам. Наполегливо підтримував практику режиму “чорних дощок”, тобто соціальної ізоляції і продовольчої блокади українських сіл.

5 лютого другим секретарем ЦК став Постишев, а Хатаєвича призначили секретарем Дніпропетровського обкому. Він вважав “зовсім неприпустимим і ганебним для нас, коли гинуть від голоду колгоспники-активісти, які чесно працювали в колгоспах і виробили велику кількість трудоднів”. Провину за “опухання від голоду і навіть голодної смерті серед колгоспників та односібників” переклав на “повну байдужість і бездіяльність влади”. Вимагав від районного керівництва “рішучих заходів для того, щоб у нашій області більше не було жодного випадку опухання від голоду і голодної смерті добросовісних колгоспників”, а як бути з іншими українськими хліборобами? Голодних колгоспників спрямовував “у першу чергу до роботи з викриття ям з прихованим хлібом”, а 10-15% цієї “добичі” залишити тим, “хто його знайшов”, щоб вони “могли себе забезпечити продовольством”.

Чутки про голод вважав “методом куркульської контрреволюційної провокації”. Він заборонив “створення будь-яких комісій, будь-яких офіційних реєстрацій і обліку подібних випадків”, тобто смерті від голоду. За його керівництва в області було арештовано 25 тис. осіб, з яких тисячу комуністів, утримуваних у хлівах: “на один квадратний метр площі припадало чверть арештованих”. 12 березня 1933 р. Хатаєвич перемажон звіт уперед ЦК КП(б)У: “Я буквально завалений щоденними повідомленнями і матеріалами про випадки голодних смертей, опухання і захворювання від голоду”. Отже, не чутки і “куркульські провокації”, а закономірний підсумок війни окупаційної радянської влади з українськими хліборобами.

В історичній літературі і пресі, починаючи від згаданої книги В. Кравченка, цитується вислів Хатаєвича: “Між селянами і нашою владою точиться жорстока боротьба. Ця боротьба на смерть. Цей рік став випробуванням нашої сили і їхньої вперстості. Голод довів ім, хто тут господар. Він коштував мільйони життів, але колгоспна система існуватиме завжди. Ми виграли війну”. Можна сперечатися про автентичність тексту, про його достовірність, адже єдиним джерелом, який підтверджує його, є спогад свідка тих подій. Не викликає сумніву текст промови Хатаєвича в редакції очевидця та учасника наради 2 листопада, на яку запросили понад 80 секретарів райкомів партії та уповноважених з хлібозаготівлі. Обидві цитати, якщо порівняти їх текстологічно, тожні за змістом і тональністю, агресивною риторикою і спрямуванням.

Службове листування Хатаєвича, його публічні промови переповнені війновничими закликами до боротьби за хліб, до протистояння з селянами, вимогами до ДПУ “нанести безжалісний удар рештками недобитків класового ворога – петлюрівським і махновським елементам, куркульській агентурі, яка пролізла в партію”. Він створив монстра, від якого загинув сам: у липні 1937 р. Хатаєвича заарештували, а 1939 р. розстріляли. Реабілітований у 1956 р., ніби його дія були праведними, але 13 січня 2010 р. Апеляційний суд міста Києва визнав М. Хатаєвича винним в організації Голодомору-геноциду.

До якої церкви йдуть вчителі

На цю та інші теми говорили учасники “круглого столу” за спільним проектом “Життя з присмаком війни” Чернівецької обласної “Просвіти”, телеканалу ТВА та обласної бібліотеки ім. М. Івасюка.

Світлана МАСЛОВСЬКА, заступниця голови Чернівецької обласної “Просвіти”

Буковинська “Просвіта” не вперше обговорює наболілу тему існування в нашій країні церкви (УПЦ МП), яка так і не відмовилася офіційно від приналежності до РПЦ, тобто російського патронату в Україні. Аналізуючи побачене в храмах цієї структури після переходів з так званої упці до ПЦУ начиння іконами російських правителів, літературою для дітей, якою омосковлюється, отже, отруюється їхня свідомість, методичками, за якими священники мп правили після 24 лютого 2022 року, патріотична громадська організація не може залишатися байдужою, адже активними прихожанами, крім дітей, є і вчителі історії, української мови й літератури, християнської етики, заступники директорів з виховної роботи, що є неприпустимим у нашому суспільстві, надто в час жорстокої війни московії проти України.

Експертами з обговорення проблеми виступили: начальник управління державної служби якості освіти у Чернівецькій області Оксана Палійчук, настоятель храму Рівноапостольної княгині Ольги Чернівецької єпархії ПЦУ (свт Глибока) о. Роман Гришук, відповідальний секретар обласної “Просвіти” Марія Пелех, заступниця директора Чернівецької обласної наукової

універсальної бібліотеки ім. М. Івасюка Марія Довгань, громадська діячка, волонтерка, просвітянка Марія Філіпчук, голова Вишницької районної ГО “Просвіта” Дмитро Никифоряк. Модерувала авторка публікації.

Зустріч відбулася у форматі вільного спілкування учасників, які шукали істину в дискусіях, на основі знань історії Української Церкви, законодавчих актів, морально-етичних принципів і, звісно, патріотичних мотивів.

З вітальним словом про спільні з книгозбірнею, телеканалом ТВА і “Просвітою” заходи виступила Марія Довгань.

Отець Роман, наводячи приклади з власного досвіду, наголосив саме на агресії педагогів, які, ненавидячи ПЦУ, проявляли невихованість та повне безкультур’я в публічних місцях щодо священника цієї Церкви, чим potwierджують свій оплот московської церкви і загалом “русского міра”. Священник поясню-

вав таку поведінку вчителів небажанням знати історію Церкви та тісним зв’язком зі священниками мп, яких вчителі часто вважають всезнаючими.

Пані Оксана Палійчук у дечому погоджувалася з о. Романом, зокрема, в тому, що через “кадровий голод” в освіті є чимало вчителів-“ветеранів”, які не вивчали справжню історію України, проте європейські експерти, працюючи зараз із нашими дітьми-переселенцями, відзначають високий рівень фахових знань українських учителів. Водночас, за пропозицією пані Оксани та за згодою департаменту освіти ОВА, потрібно зорганізувати семінари з вивчення курсу державотворення (в т. ч. історію церкви), адже вчитель – це і є державотворець, який формує майбутнє країни.

Більш радикальною в цих питаннях була Марія Філіпчук, яка переконана, що вчителі-прихожани мп достатньо освічені і все розуміють. Тому, йдучи до Банченського монастиря упці мп в Чернівецькій області, мають зробити свій вибір – або туди, або звільнитися зі школи і не дурияти своїм “роздвоєнням особистості”, в тому числі нібито допомага-

ючи воїнам, щось передавати, а потім іти до храму мп...

Неабияку роль у ставленні освітян до тієї чи іншої конфесії відіграють директори шкіл та голови й старости територіальних громад, які мають авторитет і до яких дослухаються жителі, як це було при переходах з УПЦ до ПЦУ на Вишниччині. На цьому наголосив Дмитро Никифоряк.

Про боротьбу з церквою московського патріархату в обласній “Просвіті” мовила Марія Пелех: “круглі столи”, співпраця з освітою області, до якої просвітяни адресували звернення щодо обговорення на зборах колективів навчальних закладів питання відвідування вчителями церков мп, повинні дати ситуації належну оцінку.

Завершальний акорд зустрічі за круглим столом – згода в тому, що для вирішення проблеми відвідування вчителями церков мп потрібна спільна просвітницька робота членів правління обласного об’єднання, духовництва ПЦУ, прогресивних освітян та вкотре адресувати звернення від депутатів крайового парламенту, обласної “Просвіти” до Верховної Ради про заборону цієї “феєбешної” структури в Україні!

Симон Петлюра і пам’ятник Котляревському

“Пам’ятник Котляревському в Полтаві нарешті вже почали будувати з 29 квітня. Тепер копають канави для фундаменту і звозять необхідний матеріал для будівлі... Кажуть, що за 2-3 місяці пам’ятник буде готовий зовсім і восени думають урочисто святкувати його відкриття... Стояти пам’ятник буде на Протопоповській вулиці, т. є. на такім місці, що найменш відповідає значінню пам’ятника. Але що робити... Полтавські “гласні” замало освічені, замало знають роль Котляревського в нашому національному відродженні, щоб відповідно цьому піклуватись про те, щоб поставити пам’ятник поетові на якомога кращому й людному місці. Вони (принаймні більшість із них) залишають кращі місця для тих пам’ятників, що колись то ще поставлять “більш значним (?) людям”, ніж Котляревській: Петрови Першому, Гоголю!.. Гласний Ринденко (+в), місцевий купець, прямо казав у салі магістрата, коли балакали про вибір місця для пам’ятника: “Этотъ, какъ его, Котляревскій, не заслуживаетъ Петровской (краща в городі) площади”... Залежить від того безперечно, з якого боку дивитись на діло. Коли так, як дивиться Ринденко (+в), то справді “этотъ, какъ его, Котляревскій”, про якого він тільки й знає, може, що він Котляревскій із Полтави, – не заслужує Петровської площі... Але досадно те, що иньші “гласні” так мало свідомі своїх обов’язків перед пам’яттю поета, перед тими, що давали свої трудові копійки для пам’ятника і були певні, що полтавський магістрат справдять надії ці-

12 вересня 1903 року в Полтаві відбулося відкриття пам’ятника Івану Котляревському. Попри те, що кошти на пам’ятник було зібрано українською громадськістю ще у 1895–1898 рр., російська імперська влада всіляко відтермінувала надання дозволу на його встановлення. Та завдяки наполегливим зусиллям українських інтелектуалів-патріотів заборони здолали. Стаття про початок робіт зі зведення пам’ятника Котляревському – один із перших журналістських дописів Симона Петлюри, надрукованих у “Літературно-науковому вістнику”. (Через цензурні заборони української преси на підросійській Україні тоді не існувало, тому часопис, що виходив у Львові, був виданням, яке об’єднувало авторів Галичини, Буковини та Наддніпрянщини). Далі – стаття журналіста, літературного оглядача та майбутнього голови Директорії Української Народної Республіки Симона Петлюри.

лої свідомої частини українського суспільства... Стидно полтавським “гласним”; сором також і тутешнім українським діячам, що допустили впливати на діло таким добродіям, як Ринденков і т. и. (Літературно-науковий вістник (Львів). – 1902. – Книга 7. – Хроніка і бібліографія, С. 1).

Пам’ятник Івану Котляревському в Полтаві – перший в іс-

торії пам’ятник українському письменнику, поету, драматургу і громадському діячеві, засновнику сучасної української літератури. Збудовано в місті, де Котляревський народився і прожив більшу частину життя, на громадські кошти – було зібрано 11768 карбованців 67 копійок.

Зрештою дозвіл на встановлення пам’ятника було отримано, однак зробити надпис українською мовою на постаменті так і не дозволили, з приводу чого Микола Міхновський написав гнівного листа тодішньому міністру внутрішніх справ.

Урочисте відкриття пам’ятника 30 серпня (12 вересня) 1903 року перетворилося на велику національну акцію, на якій були присутні численні діячі української інтелігенції та культури, в тому числі делегати з Гали-

Варвара Лелечиха

чини та Буковини.

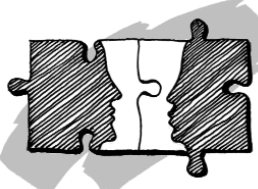
Олена Пчілка єдина виступила на відкритті пам’ятника українською мовою, порушивши категоричну заборону, встановлену царською владою.

Почесною гостею на відкритті пам’ятника була 111-річна Варвара Лелечиха (в дівочтві Красноштанова), яка замолоду вела хатне господарство в Івану Котляревського. Незважаючи на поважний вік, жінка зберегла ясний розум, добру пам’ять і ділилася своїми спогадами про письменника”.

Полтавський офіс Українського інституту національної пам’яті (за матеріалами архіву Полтавського обласного краєзнавчого музею та досліджень Тіни Пересунько – наукової співробітниці Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, засновниці Інституту Леонтовича, авторки книги “Культурна дипломатія Симона Петлюри: Щедрик проти русского міра. Місія капели Олександра Кошиця (1919–1924)”).

Полтава, 30 серпня (12 вересня) 1903. Урочисте відкриття пам’ятника Івану Котляревському. Фотограф Михайло Фріденталь. Фото з архіву Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського

Валерій ШВЕЦЬ

Друга світова війна була перемогою не лише одних держав над іншими, територіальним перерозподілом Європи і світу. Вона була глобальною перемогою лівого світогляду над правим, комплексом лівих ідей над комплексом правих ідей. Серед країн-переможниць у Другій світовій війні виявилась і країна, що була абсолютним злом планети, – Радянський Союз. Це була єдина рабовласницька держава серед країн Європи. Країна, де раби становили більшість населення, на відміну від класичних рабовласницьких країн давнини. Країна, де місце Біблії, як то було у християнських країнах, зайняв саме Маніфест комуністичної партії. Причому сфера впливу цієї країни поширилась на половину Європи. Невдовзі після війни ще понад один мільярд людей встали під прапор Маніфесту – виникли комуністичні Китай, В'єтнам, Корея, де всі “принади” комуністичного способу життя проявились ще більше, ніж у Радянському Союзі.

Ідеї Маніфесту глибоко вкорінилися і в решті країн Європи, і навіть у Північній Америці. Більшість членів всіх парламентів Європи – це люди лівих поглядів. Вони не називають себе комуністами. Цей термін, з огляду на злочини комуністичних режимів різних країн, тепер не дуже популярний. Вони ховаються під іншими прапорами й гаслами.

Перевага Маніфесту перед Біблією – у лаконічності. Проживши довге життя, я так і не зустрів людину, яка б прочитала Біблію від першого до останнього слова. Сам декілька разів пробував – не вийшло. Для ґрунтовного розуміння Біблії слід роками вчитись у духовних навчальних закладах. З Маніфестом не так. Його може доволі швидко прочитати навіть малоосвічена людина. Він містить короткий набір тез і гасел, зовні привабливий, оскільки пропонує прості рецепти досягнення людством абсолютного щастя. Розглянемо ці прості рецепти?

Світ живої природи перебуває у стані постійної боротьби між видовою і внутрішньовидовою. Краще було б застосувати термін конкуренції. Завдяки конкуренції виникло життя на землі та людина. Знищити конкуренцію – це знищити шлях вдосконалення всього живого, що неминуче привело б лише до глобального вимирання. Європа вмирає так само, як і Україна.

Саме знищення конкуренції і ставлять собі за мету автори Маніфесту. Але говорять вони не про конкуренцію, а про класову боротьбу. Вони спрощують структуру людства до існування лише двох класів: капіталістів і пролетарів. Залишають поза увагою боротьбу-конкурування капіталістів між собою, яка для них загрозливіша, ніж боротьба з власними

Антиманіфест комуністичної партії

Після Біблії Маніфест комуністичної партії – мабуть, найтиражніше друковане видання всіх часів і народів. Так само, як і Біблія, він містить певну концепцію світового устрою на момент написання (1848 р.) і програму побудови людської цивілізації “майбутнього” на “нових” засадах.

найманими працівниками. Її ніби не існує. Залишають поза увагою боротьбу-конкурування найманих робітників між собою, яка для них зрозуміліша і безпечніша, ніж боротьба з власником виробництва. Її також ніби не існує.

А що ж існує? Лише боротьба найманих працівників зі своїми роботодавцями. Цю боротьбу вони називають класовою. Цей єдиний вид конкуренції між людьми вони вважають злом і пропонують його знищити, знищивши клас роботодавців, фактично, економічну свободу людей. А хто ж тоді буде власником засобів виробництва? Самі наймані працівники. А який механізм керування колосальними матеріальними і виробничими ресурсами? Дуже простий. Від імені найманих працівників засобами виробництва буде керувати держава, з єдиного центру, за єдиним планом, без експлуатації людини людиною. Отже, **перший простий рецепт** – зосередити всі засоби виробництва в руках держави.

Але в якому сенсі тепер зникне експлуатація? Тепер весь прибуток від виробництва належатиме державі, а не конкретній людині. Далі держава з міркувань найвищої справедливості розподілить цей дохід між працівниками. Чи поліпшаться умови праці найманих працівників і зростуть зарплати? Ні, зате не буде експлуатації людини людиною. Але привласнення державою всіх засобів виробництва робить її монополістом на ринках праці та виробництва. А монополія завжди прагне зменшити видатки на найману працю і не здатна забезпечити ефективний розвиток виробництва саме через відсутність конкуренції з іншими виробниками. Згадайте Радянський Союз, де більшість населення становили селяни. Їм за роботу взагалі нічого не платили. А економіка і села, і міста перебувала в жалюгідному стані порівняно із західним світом. Але ж не буде експлуатації людини людиною. Добре, а держава – це хто? Це конкретні люди, що виконують управлінські функції. А звідки вони беруться? З глибини народних мас. Ви вважаєте, що доктор наук, професор, а можливо, й академік, гірше керує вузом, ніж міг би керувати лаборант якоїсь кафедри, часто без вищої освіти, якого в ім'я народовладдя зробили ректором? Ви вважаєте, що людина, яка створила бізнес і далі його розвиває, є гіршим керівником, ніж людина з глибини народних мас, яка прийшла на все готове і не усвідомлює всі деталі виробництва і збуту продукції? Але ж зате не буде експлуатації людини людиною.

Буде! Ця експлуатація називається державним капіталізмом – найгіршою формою капіталізму. Тут слово капіталізм навіть недоречно. Насправді виникає рабовласницька держава з імператором на чолі. Подивіться на Північну Корею. Там не існує виборної найвищої влади. Більше того, вона стала спадковою. Подивіться на Китай. Там найвищу владу обирає далеко не у демократичний спосіб невелика частина суспільства – члени так званої комуністичної партії. Згадайте Радян-

ський Союз, де близько 30 років правив, до смерті, імператор Сталін, якого народ не обирав.

Тож чи зосередження всіх засобів виробництва в руках держави знищило конкуренцію між людьми? Ні. Вона набула безпрецедентних і жахливих форм. Оскільки, наприклад, у Радянському Союзі, всі матеріальні блага можна було отримати лише через причетність до влади, то в коридорах влади реально точилися боротьба не на життя, а на смерть. Найпростіший спосіб піднятися на наступну сходинку владної

вертикалі – підвести свого безпосереднього начальника під розстрілю статтю. Так, у 1937 році було розстріляно 750 тисяч представників влади різних рівнів і ще 750 тисяч відправлено до таборів.

Резюме. Зведення природної конкуренції між людьми до так званої класової боротьби не має нічого спільного з науковим підходом. Воно призводить лише до найгіршої форми державного устрою – рабовласницької держави.

Метою всіх цих “інтелектуальних” побудов Маніфесту є знищення економічної свободи людини.

Але ж людина здатна чинити опір свавілля держави. Рівень цього опору залежить від можливості людини. Якщо її статки дозволяють, то вона взагалі може відмовитись від праці на державу. Класики це передбачили. Якщо єдиним джерелом існування людини є держава, то людина змушена буде підкорятись всім правилам гри, запропонованим нею. Для цього людину слід позбавити приватної власності. Заборонити їй щось виробляти, продавати, чимось володіти на кшталт власної землі, власної майстерні, власного будинку. **Це і є другий простий рецепт Маніфесту – заборонити приватну власність.** Тим самим у людини ліквідується особиста свобода. Людина перетворюється на іграшку в руках держави, а насправді тих людей, які ототожнюють себе з державою. У перші роки радянської влади доходило до абсурду: влада спробувала відмінити навіть гроші. Її очільникам здавалось, що не природні і набуті властивості людей, а саме гроші є одним з факторів нерівності між людьми, оскільки мають властивість зосереджуватись у різних людей у різних кількостях. Вам потрібен буханець хліба – ось талон від влади, якщо заслужили, вам потрібна пара взуття – ось талон, якщо заслужили, вам потрібно вилікувати зуб – ось талон, якщо заслужили, тощо.

Третім простим рецептом було руйнування родини. Дійсно, родина могла стати тою фортецею, де могла хоча б частково сховатись людина від всевладдя держави. Тобто у людини відбирали право навіть на сексуальну свободу за канонами християнської моралі. В родині і діти, хоча б частково, могли вийти з-під тотального впливу держави. Внаслідок руйнування родини їхнє виховання також мало стати функцією держави.

Четвертим простим рецептом була денацифікація людей, зни-

щення почуття їх етнічної, історичної і культурної спорідненості. Взагалі, маніакальною ідеєю авторів Маніфесту було створення з народів планети максимально однорідного людського субстрату, де одна людина нічим не відрізнялась від іншої. Класики обґрунтовували тезу про денацифікацію тим, що всі війни людства велись між представниками різних народів. Але досвід двадцятого сторіччя показав, що найкращі війни часто велись в межах одного етносу: Північна і Південна Корея, Північний і Південний В'єтнам, або населення однієї країни: громадянські війни в Російській імперії, Сполучених Штатах, Китаї тощо.

Зверніть увагу, як тихенько в паспорті зникла графа “Національність”.

У протистоянні із зовнішнім світом, наприклад рабовласницькою державою, людина часто спирається на такі вічні цінності, як релігія, доброчесність, обов'язок, справедливість тощо. Тому Маніфест проголосує **п'ятий простий рецепт – скасування релігії і моралі.**

На моє глибоке переконання, в сучасному світі існує Штаб світової революції на ідеологічній базі Маніфесту. У різний спосіб рецепти Маніфесту реалізуються або вже реалізувались у деяких провідних країнах світу через потужне фінансування різноманітних заходів, політичних партій, громадських організацій, засобів масової інформації тощо. Вже є і суттєві досягнення:

1. Скасування релігії і моралі – без коментарів, надто очевидно.

2. Денацифікація – населення провідних країн світу штучно наповнюють вихідцями з Азії, Африки і Південної Америки.

3. Руйнування родини – зверніть увагу на рекламу одностатевих шлюбів, гей-парадів тощо.

Приватна власність на засоби виробництва ще не скасована, оскільки приватне підприємство поки що не необхідне для за-

вершення створення технологічних умов для тотального обмеження свободи людей. Особиста приватна власність людей теж існує, оскільки є необхідною передумовою і потужним стимулом приватного підприємництва.

Яка ж людина є ідеалом тих, хто замовили написання Маніфесту? Це людина без родини, без дітей, без національності, без віри в бога, без моралі, без власності, без особистої свободи. Кому потрібні люди-механізми? Тільки таким самим людям-роботам на верхівці піраміди влади. Для їх характеристики існує спеціальний науковий термін – корпоративний психопат. Поки що вони лише прагнуть влади, але створений ними Штаб світової революції на сьогодні є потужною силою сучасної цивілізації. Чи вдасться Штабу перемогти покаже найближче майбутнє. Але шлях до комунізму – це шлях до смерті людської цивілізації.

Що ж робити? Для початку сформулювати засадничі принципи ідеології, протилежної комуністичній, тобто націоналістичній. **Максимальна свобода особистості як основа свободи суспільства** – ось її основне гасло. Конкретніше:

1. Конкурування або змагальність має стати нормою у всіх сферах діяльності людства. Це забезпечить максимальну свободу особистості на її життєвому шляху.

2. В економічній сфері це означає вільну конкуренцію суб'єктів економічної діяльності і мінімальне втручання держави в економічні процеси і то лише опосередковано, наприклад, через регулювання рівня банківської облікової ставки.

3. У приватній сфері це означає недоторканість і святість приватної власності – яка є гарантом свободи особистості і головним мотиватором її ефективної економічної діяльності.

4. Всебічне зміцнення родини і створення сприятливих умов для стрімкого зростання чисельності українців..

5. Зміцнення моралі переважно через пропаганду її вікових цінностей. Моральна, а можливо і матеріальна підтримка релігійних конфесій, що віками стояли на сторожі родинних цінностей і моралі суспільства.

6. Виховання у кожної людини поваги і гордості за свою націю і, одночасно, повагу до загальнолюдських цінностей. Кожна людина персонально вирішує зазначити, чи не зазначити в паспорті її національність.

З чого починати? Починати потрібно з Нюрнберга-2, який би засудив комуністичну ідеологію як таку, і її найвидатніших представників, деяких хоча б заочно, деяких хоча б заднім числом. Коли абсолютне зло – Радянський Союз на Нюрнберзі-1 виступав в якості обвинувача, то як можна сприймати такий судовий процес? Нюрнберг-1 був судом націонал-комунізму (рашизму) над націонал-соціалізмом (нацизмом). Нюрнберг-2 має стати судом українського націоналізму над патологічною формою націоналізму – рашизмом (націонал-комунізм), під прапором якого багато десятиліть ховалася Московія у своїй експансіоністській політиці щодо народів світу. І розпочатись цей судовий процес має після завершення російсько-української війни.

Князь Галицький проти клану Володимиро-Суздальського

Лариса МОРОЗ,

д. ф. н., професор, головна наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ

У період загостреного протистояння у Галичині суспільно-політичній течії, яку вже з 60-х років називали “москвофільством” (щедро спонсорвана з Московії) і яка набирала сили, пропагуючи, зокрема, погодінську ідею про “триєдину спільноту руських племен”, просвітник-історик Василь Ільницький (“народовець” за переконаннями) задумав показати на основі дійсних фактів з літописів справжню суть тієї “триєдиности”. У п’єсі “Настася” через позірну внутрішньосімейну незлагоду (трагедія галицького князя Ярослава, замолоду одруженого з сестрою сумновідомого Андрія Боголюбського – насправді Суздальського) він подав свою художню версію зіткнення міждержавного характеру. Відриваючись від держави, в межах якої ніби ще перебували, східні уламки князівських родів заявляли про своє “право на панування”, але, нездатні щось створити, прагнули – парадокс! – не розвивати кияцьку державницьку традицію, а привласнити багатства Київської держави, зруйнувавши її саму.

Свій твір, виданий 1872 р. у друкарні Інституту Ставропігійського, що у Львові, під псевдонімом Денис з-над Серета, відомий історик та просвітник Василь Ільницький репрезентував так: “Настася. Драма в 5 діях, основана на переданню історії галицької Русі з другої половини 12 віку”.

Варто перечитати цю драму, передусім в аспекті моральних характеристик її персонажів. Важливим моментом є вже й те, як їх – князя родину – подано у списку “Особі”. “Ярослав Осмомисл, князь Галицький (муж 36 років, красний, поважний, милий)” – тут і про вік, і про вроду зовнішню (“красний”), і про привабливість душевну (“милий”), і про солідність, відповідну становищу. “Ольга, його жона, сестра Андрея Боголюбського, князя Московського (40 років)” (У ситуації напруженої боротьби проти “москвофільства” автор припустився неточності: насправді він був князь із Володимиро-Суздальського князівства – тодішньої колонії Великого Києва) – для В. Ільницького, за політичною позицією “народовця”, принциповим є повідомлення про те, що ця персона, по суті, представляє ворожу сторону.

Книжка містить “Передне слово”, де йдеться про “пору, коли галицька Русь мала свій золотий вік” – завдяки географічним та історичним обставинам, зокрема природним багатствам (копалинам), довготривалому миру, а також “мудрому правлінню” Ярослава Осмомисла. А вже він дбав про мир, а не про битви й “підносив науку, котру сам дуже любив і плакав, тому Осмомислом званий”. Зберігав і давнє традиційне віче для спільних обмірковувань державних справ.

Драма розпочинається з високих нот – патетичним монологом князя, зверненим до послів (їх названо у ремарці: “Володимирський (вочевидь, місто Володимир-на-Клязьмі, де правив суздальський князь Андрій Боголюбський – Л. М.), Краківський і Угорський”): “Прошайте, Благороді! Занесіть вість Вашим Господарям і моїм дорогим сусідам, що мені любіо плекати в душі приятель і честь задля їхніх Величеств. Наймежи нами зеленіє нев’януче олівне дерево як стяг миру й любови. У згоді й дружбі з собою обернемо всі наші зусилля до блага наших народів і наших країв і будемо у безпеці супроти всілякої ворожої напасти й супроти всілякої нищувальної злоби”. – Найвиразніша маніфестація миролюбності й доброзичливості князя щодо сусідніх держав та їхніх правителів.

Подальший монолог Ярослава, звернений до бояр, сповнений влячності Богові й поетичного замилювання добробутом рідної країни у час мирного процвітання: “Найпрославлен буде Бог, що дав нашій Русі мир і тишу: безпечно нині повіряє рільник (землероб – Л. М.) землиці золоте

Прикре враження справляють недолугі (на щастя, поодинокі) спроби повести мову про українську літературу (зокрема класичну – так із гідністю визначаємо літературу ХІХ – початку ХХ ст.) як про щось нікчемне... Хоча мали б усвідомити, що діяльність українських письменників насправді є творчим і патріотичним подвигом. Геть нічого не відаючи про історичні обставини, не вмюючи читати (хоча у своєму тексті закликає вчитися читати), отаке ухопить кілька контраверсійних фактів, витрактує по своєму кілька цитат, повторить кілька чужих нав’язаних наративів – і вже вважає, що має право виносити присуди. Часом навіть друкується у поважних виданнях.

Хочу розповісти про один твір, мало ким помічений (або не цілком уважно прочитаний).

зерно, ремісник орудує коло свого діла, купець сушею і водою возить свої товари. Куди не поведеш оком: перед тобою хвилюються золотокосі лани, красуються у цвітінні сади... розкішно розлягаються міста і села, шораз то густіше, як тоді бджолині розсадники у багатій пасіці, коли на них поліття. І Бог благословляє нас, а до Нього долітає хвиля з вірних Християнських грудей із золотих церков, що дедалі густіше виростають, що ними тішиться наш Галич, гейби другий Київ!.. Із добробутом поширюється й народна просвіта; маємо пошану в сусідів, пострах у ворогів; ближчі й далі держави шукають у нас дужби й союзу! Найпрославлений буде Всевишній, що не дав нам шукати пишної слави у блиску зброї, яка нищить життя, – але у мирі, що дає життя!”. То є утвердженням ідеї єдності християнських земель Русі (України).

Тут не тільки письменникове бачення позиції Ярослава Осмомисла – глибокої поваги до християнського центра земель Русі, прагнення подібності, а отже спільності дій, а й те, про що пишуть сучасні історики, зокрема: “Немає історичних свідчень на користь того, що <...> князі північно-східних князівств (майбутньої Московії) вважали себе продовжувачами саме кияцької державницької традиції та політичної культури. Натомість такими себе вважали князі Галицько-Волинського князівства...” [1, 63].

Для розуміння умов процвітання Галицького князівства драматург обмальовує ідеалізовану постать миролюбного й мудрого правителя-християнина, який прагне миру й добробуту у своїй країні, турбується про освіту й науку, за що й названий у народі Осмомислом, докладає всіх зусиль до взаєморозуміння всіх її мешканців. Князь виголошує монолог-повчання, який несе й філософський зміст: “<...> таким чином утратимо любов народу!.. А любов народу то сила і слава! То плодоносний ґрунт, на котрім владітель добрий сіє зерно подій великих!.. То твердь скалиста... о котру дармо ударяють хвилі напасників... Князь з народом і народ із князем... То святий завіт!.. Обіцяючи державі щастя, добробут, просвіту і славу!”. Розгортається ціла дискусія. Боярин намагається сперечатися з таким ідеалістичним баченням народу, порівнюючи його з вавилонською вежею (“стілки розумів і стільки голів”), тобто джерелом хаосу. Ярослава похитнути неможливо: “Хто хоронить (оберегає – Л. М.) князів, як не народ... кому вони винні (завдячують – Л. М.) свої вигоди, свою пишну велич, як не народів <...> І що ж би варт князь без народу?”. Бачимо образне вдале, але доволі чітко виражене однієї з головних ідей Кодексу європейського лицарства.

Наступний – взаємно приємний – діалог князя й наближеного до нього боярина Чагарова з похвалами гармонійній співпраці верхівки держави задля її блага – перериває поява посла “від великого князя Київського, Мстислава Ізяславича” – з найтяжчою, найболіснішою звісткою: “Андрій Боголюбський напав із дружиною розбишак на наш золотий Київ!.. Де церкви золотом сяяли, монастирі і палати і святий Печерськ!.. Де красувались багатства сходу й заходу!.. Де було стільки киплячого життя!.. Там нині тиша, смерть, попіл і руїна!”.

А причина, за словами посла, “найогидніша! Найбеззаконніша!” – “лукавство! жадання грабунку! і людської крові!”. Дали він оповідає про моторошні подроби-

ці нападу, глибокої ночі, “на мирний город”, які доведеться тут навести, з огляду на надто численні паралелі до нападів на українські міста наступних епох, аж до 2022 року. “...вилкомили ворота золоті і наповнили його вогнем і кров’ю. <...> Три дні гуляли грабіжники!.. Вдиралися до купецьких (складів – Л. М.) товарів, до палат, до монастирів і церков... забирали все, що їм під руки потрапило... з образів здирали золоті й срібні ризи і дороге каміння... Найсвятіше висипали зі святих чаш і топтали ногами!.. З людьми переможеними що робили, жоден язик того не переповість! Гидшого і страшнішого зла не бачили людські очі, не вдіяли християнські душі, навіть найдикіші, погані половці! Стогін умираючих, крики і зойки погублених і тих, яких убивали, розривали повітря на кілька миль в окрузі!.. потоки людської крові зчервонили синій Дніпро”.

Жахлива, але, за баченням драматурга (фахового історика), на жаль, типова картина безчинств окупантів на захоплених територіях передовсім тих країн, до народу, а також правителів яких загарбник несе особливу ненависть, а найімовірніші причини її – заздрість, конкуренція тощо.

У цьому аспекті чимало прояснює повідомлення дослідника: “...ще в середині ХІІ ст. ростово-суздальський князь Андрій Боголюбський взяв курс на протиставлення свого княжого міста Володимира-на-Клязьмі Києву. Організувавши страхотливі погроми Києва в 1169 та 1172 рр., він понад усе намагався зробити свій Володимир коштам Києва першим містом й у кінцевому рахунку започаткував нову державницьку традицію, яка переросла у московську”. [1, 63]. (Підкреслення моє – Л. М.).

В. Ільницький намагається пояснити конфлікт (як основу твору) внутрішньосімейною незлагодою, проте справжній його задум проривається вже у Передмові словами: “Ольга, що бажала сина Володимира піднести на княжий престол...”. Яку участь у тій інтризі бере її брат Святополк і як вони разом провокують бояр скинути князя, варто розглянути окремо, а наразі обмежимо висновком про зіткнення міждержавного характеру. А вже з того зерна, що закладено у розглядуваному сюжеті – цілком, на перший погляд, локальному, – виростатимуть подальші історичні “сюжети”, надзви-

чайно характерні. І, зокрема, коли військо їхнього правителя Андрія Боголюбського вело руйнівні походи на український світ. [1, 134]. Шодо кінця ХІІ ст. узагальнював історичні дослідження Б. Яценко: “Відтоді назавжди визначились кордони України--Русі на північному сході: Україна і Суздальщина сформувались як два етнічно різні державні утворення, ворожі одне одному, ще задовго до татарщини” [2, 32].

Вислухавши оповідь про жахливий напад на Київ (наведену вище), князь Галича вигукнує: “О Боже! Того ж я мусив діждатися... щоб шурина стягнув ножом, що потаємно вбиває (У тексті – оригінальне давнє слово “скритобійчим” – Л. М.), до серця матери-Русі і щоб покрив ім’я своє соромом і неславою!” Ярослав розпускає Раду і, промовивши про ширій обов’язок подбати про “безталанного князя Мстислава”, на самоті веде далі монолог, сповнений нарікань на свою нещасливу долю, яка так тісно пов’язана з долею рідного краю: “О чорні круки! Сповнений жаги до золота і крові, проклятуший Суздальцю!.. Чому мене доля зв’язала з вами?.. Твоя, Андрею, сестра Ольга і моя жінка не ліпша від тебе! Не знав я з нею осолоди життя ні милого одпочинку по трудах мого державного правління. <...> Лець підірси я на молодика... лець розвітла душа і серце у вісімнадцятій весні життя!.. аж ось мене оженили з Ольгою!.. І життя стало мені горем! (Здіймає руки з зітханням) Я незрілий молодик із роями золотих мрій і рожевих почуттів та з любов’ю, що весь світ притулила б до серця!.. вона дозріла жінка із зів’ялим серцем, через яке люто пройшла не одна буря пристрасти!.. з Суздальським розумом... яка звикла наказувати, звикла бачити рабів довкола себе, що тремтять од страху, без мислі, без волі... і я міг бути з Ольгою щасливий?..”

Підкреслені тут мною слова є не випадковими і навіть не виразом запізніло юної емоційності 36-літнього князя. Насправді у такий спосіб драматург наголошує на ментальній специфічності, агресивній сутності тих загарбницьких сил, які “започаткували довгий перелік війн з українським світом” – ніби запрограмували ті 12 відвертих війн, а також безупинну приховану війну, що їх вела й донині веде Москва “за володіння українськими землями” [1, 134].

Святополка у списку “Особі” подано: “брат Ольги”, тож зрозуміло, що він також брат Андрія “Боголюбського”. Вже з першої появи (під кінець 2-ої дії) у монолозі на порожній сцені він розкриває свої агресивні наміри. І врешті – його рішучий висновок: “Буду князем у Галичі, хоч би й ціле пекло розкрилося поміж мною і княжим престолом!”

Отже, йдеться про право крові – а не закону, давно прийнятого у землях Русі. Що ж до моральних законів – вони для Святополка не існують, їх витіснено жадобою влади, панування, як і для його сестри Ольги. Доречно згадати, що роздратований тією нерішучістю (не гадали скидати самого князя), він кидає “злісно”: “Пур їм! дурням! най товчуть бриндю, коли їм до смаку... я собі помандрую в Московщину... най біс їм дає раду...” (Це ще одна обмовка драматурга, адже Московщина ще не існувало на той час). (Підкреслення моє – Л. М.).

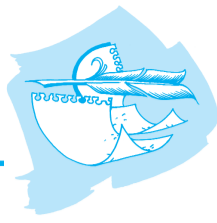
Зрештою, коли не вдається здійснити задум, він утікає – і тим підтверджує свою характеристику людини безчесної та підступної. А водночас і всього того світу, що його репрезентує своєю персоною.

П’єса ж у цілому набуває ознак жанру політичної драми.

Ця п’єса у конституційній монархії Франца-Йосипа виставлялась у театрі товариства “Руська бесіда”, а в межах росімперії її й не підпустили би до сцени.

Література

- Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. – К., 2017.
- Яценко Б. І ще про автентичність “Слова о полку Ігоревім” // Слово і час. 2003. № 7. – С. 30–34.

Все буде Україна!

У Києві в Укрінформі відбулась презентація видання “Золотий фонд нації. Все буде Україна!”, що є своєрідним Меморіалом пам'яті людей, які загинули на війні.

“Незабаром постане цвинтар військових поховань. Але жертви настільки численні, що є велика загроза, що ми можемо про когось з героїв забути. І от, щоб цього не сталося, і реалізується цей проєкт. Дуже важливо, що він реалізується у вигляді книжкового видання. Мій досвід показує, що можна про героїв писати в інтернеті. Можна про них розповідати на радіо та телебаченні, але коли це не буде зафіксовано на сторінках книжки, то є велика ймовірність, що людина або подія забудеться”, — сказав під час презентації перший заступник голови Держкомтелерадіо Богдан Червак.

За його словами, якщо певну подію чи людину за-

фіксовано в книзі, то це означає, що через 100 чи 300 років обов'язково знайдеться той, хто її прочитає. Він зазначив, що гідно вшанувати наших героїв можна тільки після того, як ми здолаємо ворога, але починати цю роботу треба сьогодні.

Директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України Микола Жулинський зауважив, що Росія намагається знищити національну еліту України, що вона робила і в минулому. За його словами, все це робиться для того, щоб знищити колосальний потенціал, який забезпечує майбутню країну.

“Ми сьогодні вшановуємо пам'ять тих, хто поклав своє життя заради вітчизни. І ці імена не повинні бути забуті. Кожне ім'я повинно бути і буде вписано золотими літерами в пантеон національної пам'яті. Тому що кожне життя неповторне, дороге, цінне, і воно повинно бути навечно у пам'яті наших людей і поколінь”, — сказав М. Жулинський.

“Пам'ятаючи про наших захисників, героїв російсько-української війни, ми не повинні забувати про тих, хто наближав волю України, а серед них були і Степан Хмара, і присутній поруч Микола Жулинський”, — сказав у своєму виступі голова ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, народний депутат України багатьох скликань Павло Мовчан. За його словами, дуже прикро, що влада не шанує борців за Незалежність, не запрошує їх на урочистості з нагоди найголовніших державних свят, не дослухається до їхньої думки. Між тим, діяльність чинної влади, на погляд Павла Мовчана, несе багато загроз, держава руйнується, сотні мільярдів доларів злочинним шляхом виведено з України — чи повернуться і чи буде покарання?!

Суголосним промові Павла Мовчана став виступ лідера азербайджанської спільноти в Україні Ровшана Тагієва, який прямо назвав корупцію ворогом № 1 в Україні.

Лідер політичної партії “Патріот” Микола Голомша, як і інші промовці, торкнувся найбільш актуальних проблем сьогодення.

У виданні “Золотий фонд нації...” є хвилююча розповідь про полеглого добровольця Сергія Самодєлова, вдову і сина якого спеціально запросили на цей захід, щоб подякувати за подвиг чоловіка й батька.

Ректор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Олександр Черевко, який є серед героїв видання, розповів про те, як у вищі шанують своїх викладачів і студентів — колишніх і нинішніх, які загинули на війні. За словами ректора, на стіні пам'яті двадцять фотографій...

Під час презентації громадськими відзнаками були нагороджені Микола Голомша, Микола Жулинський, заслужений художник України Юрій Пацан, Оксана Полтавець-Гуйда, народний художник України Михайло Гуйда, народний артист України Андрій Демиденко та інші.

Почесну відзнаку “Золоте перо” вручили Павлу Мовчану.

Підготував Ігор ЗОЦ

Фото Сергія Комісарова, Міжнародне інформаційне агентство Укрпрес-Інфо

За словами журналістки, керівниці проєкту Анни Ошитко, українські герої-захисники здобувають вічну славу, залишаються нашим духовним орієнтиром і прикладом для прийдешніх поколінь українців. Саме тому Українська конфедерація журналістів у воєнний час започаткувала видання “Золотий фонд нації. Все буде Україна!” Мета книги — розповісти суспільству та вшанувати незламних, успішних українців, які сьогодні стоять на захисті нашої держави, а також тих, хто своїми добрими справами й конкретними людськими вчинками забезпечує життєдіяльність країни, добробут населення, допомагають ЗСУ та об'єднують націю. Це — наші волонтери, меценати, благодійники, лікарі, політики, громадські діячі, працівники культури, підприємці, освітяни та всі, хто щодня кожен робить все для перемоги.

“Таємниці Тараса Шевченка”. Творчі діалоги, теплі зустрічі

Ольга ХОДАЦЬКА,

заступниця голови правління Київської “Просвіти”

“Творчість Антонії Цвід — це нова сторінка в українській літературі, справді цікава. Для неї уже відкрита с в о я дорога. Це той світ у мистецтві, який вона прокладає, який залишиться тільки за нею” (Микола Жулинський).

13 вересня в Будинку письменників м. Києва (директорка Ніна Шаварська) відбулася презентація книжки відомої української письменниці, членкині ради Київської “Просвіти” Антонії Цвід “Таємниці Тараса Шевченка”, в якій йдеться про неймовірно цікаві письменницькі розвідки про життя Кобзаря як людини в усіх його проявах.

Особливо цікавим для вчителів української літератури та викладачів-філологів, які подають автобіографічний матеріал учням/студентам, є факт з життя поета щодо цілком ймовірного родоводу, який бере свій початок від самого... Тараса Шевченка.

Щоб спробувати докопатися до істини щодо події двохсотлітньої давнини (!), письменниця занурилася в архівні стоси документів, перечитала всі можливі версії невідомих сторінок життя і творчості Кобзаря, міфів і домислів, а також знову й знову ходила його стежками й зустрічалася з людьми, якимось чином причетними до його імені та імені його досі невідомої коханої дівчини, з якою його розлучив арешт.

Антонія Цвід все-таки з'ясувала, що йдеться про дівчину з Лаврських пагорбів, про яку написав у спогадах О. Афанасьєв-Чужбинський. Шевченкознавці й досі сперечаються, хто вона, а пані Антонія

відшукала родинні реліквії і дійшла висновку, що це — Марія Стадніченко із Седнева, що на Чернігівщині, вихованка Іллі та Андрія Лизогубів, які дуже шанували Тараса Шевченка і приймали в себе як дорогого гостя.

Читачів і дослідників життя і творчості Кобзаря зацікавить ще й такий факт: у листі до Й. Бодяньського Шевченко писав, що вже мав одружитися, але не привів Бог здійснитися його мріям. Шевченко від Лизогубів поїхав на весілля за старшого боярина до М. Костомарова, тоді його й арештували. Так закохани розлучилися навки...

Особливо зворушливим був виступ героя цієї книги, нащадка відомої дівчини з Лаврських пагорбів Марії Стадніченко Михайла Байдакова із Седнева, який розповів про таємні родинні реліквії, які багато десятиліть пролежали у сховку, і про те, як вони до нього потрапили.

Читаймо — довідаємось! У книжці Антонії Цвід “Таємниці Тараса Шевченка” дуже багато цікавих розвідок.

Дивовижна атмосфера панувала на цій зустрічі! А скільки тут було відомих письменників, науковців, кінорежисерів, артистів і просто вдячних читачів!

Непервершеними і зворушливими були виступи письменників: Михайла Сидоржевського — голови НСПУ, професора Миколи Тимошика, Миколи Гриценка, Тетяни Фольварочної, Ніни Шаварської; спі-

вачки, народної артистки України Тетяни Негрій та заслуженої артистки України Світлани Коваленко, кінорежисера Дмитра Ломачука та інших.

Особливу відзнаку — Почесну медаль “За волонтерську діяльність” від Асоціації працівників культури та мистецтва України Антонії Цвід вручив президент асоціації Дмитро Ломачук, високо відзначивши її виступи-презентації на XIV з'їзді Європейського Конгресу Українців у Берліні, в Будапешті, Празі, Парижі тощо, метою яких була не тільки правдива розповідь про нескорених українців і незламну Україну, яка мужньо захищається від ненависного московського ворога, а й про сучасну українську літературу як складову культу-

ри держави та збір грошей на підтримку ЗСУ.

Модерувала на заході Любов Голота — неперевершена письменниця, лавреатка Шевченківської премії, яка продемонструвала високе мистецтво творчого діалогу, неймовірно глибоке джерело знань і розкіш людського спілкування!

Уже наступного дня я знайомила своїх талановитих учнів гімназії-інтернату 13 м. Києва з книжкою Антонії Цвід “Таємниці Тараса Шевченка”, які зацікавилися виданням і попросили організувати зустріч із письменницею, щоб поставити їй запитання про долю Т. Шевченка як людини і генія Слова, Пензля і Пера.

Від імені всіх поціновувачів таланту пані Антонії вітаю її з вершинним злетом — презентацією неймовірної книжки письменницьких розвідок “Таємниці Тараса Шевченка” і бажаю творчої снаги! Дякую за багаторічну творчу співпрацю нашого трикутника: “письменниця — вчитель — учні”, що на сьогодні є не те що актуальним, а й вкрай необхідним для освітнього процесу, тому що неформальні форми і методи навчання є ефективними і дієвими, а життя Тараса Шевченка як людини, творчість Українського Пророка, що ви досліджуєте, — це той міцний і ще не повністю вивчений пласт, на якому формуються цінності добра, краси, істини, віри, надії, любові.

З ким воюють “старі” газети

Помилляється той, хто вважає, що друковані видання стали надбанням історії. Так, значна частина столичних, республіканських газет після 24.02.2022 р. припинила своє існування, але є ті, що залишилися.

Зі “Словом Просвіти” в метро світліше

Наразі в небагатьох кіосках “Преса” в Києві, наприклад, аж в одному на весь Хрещатик – поруч із популярною станцією метро – можна придбати три відомі в країні газети: “Сільські вісті”, “Україна молода” і “Слово Просвіти”. Виходять вони один раз на тиждень і надходять у продаж в обмеженій кількості. При цьому найшвидше розкуповують “Сільські вісті”, вочевидь через помірну ціну – 7 гривень. Припускаю, що з тієї суми редакція одержує дріб’язок у свій бюджет, виходить, колегам більш важливо, щоб видання нагадувало про себе бодай таким чином.

Ці три, незалежні ще з минулого віку, видання мають свою цільову аудиторію, але їх об’єднує прагнення висвітлювати події російсько-української війни, розповідати про воїнів і волонтерів.

Наприклад, у “Сільських вістях” такі матеріали виходять під рубрикою “Неоголошена війна” і під промовистими заголовками: “Музика для окупантів” (№32), “Бавовна-сіті та “шляхи НЛО” (№35), “Сезон бавовни триватиме” (№33), “Валерій Залужний: “Це вам не шоу” (№27) тощо.

Є в цій газеті і зарисовки про захисників: “Той, що рушить гори” (№18), “Україна за його спиною” (№32), “Комусь треба виконувати цю роботу” (№33), “Татів годинник відраховує перемогу” (№34).

Для протидії російській пропаганді видання також знаходить місце. Так, під рубрикою “Увага: фейк!” (№33) розвінчуються вигадки ворога про те, що буцімто “українці хочуть бачити путіна своїм президентом” і нібито “в Україні примусово мобілізують понад 80% чоловіків”.

Видання не оминає й інших гострих тем, пов’язаних з війною, зокрема повідомляє про те, як 27 серпня в Києві на Майдані Незалежності відбулася акція на підтримку бійців Маріупольського гарнізону, які 500 днів перебувають у російському полоні. “Загалом на акцію вийшло близько 200 осіб. Це вже не перший такий захід. Кожен із них – це заклик до влади, суспільства, всього цивілізованого світу не забувати про українських полонених”, – пише журналістка Руслана Зінченко (“Сільські вісті”, №35).

Це не єдиний приклад гарячої тематики на газетних шпальтах, бо щомоменту під рубрикою “Дослівно” друкуються висловлювання відомих військовослужбовців, лідерів громадської думки. Ось кілька цитат:

Костянтин Ільченко, радник Центру стратегічних досліджень, ветеран АТО/ООС:

“Українці стали звикати до війни. Вона поступово перетворилася на буденність, щось таке, що вже не призводить до потрясіння. А разом із війною ми так само звикаємо і до того, що політики із чиновниками розкрадають країну. Українці готові вмирати в окопах, але ж не готові взяти за лад кан піджака сволоту і спитати з неї прямо

тут і зараз. Таке враження, що на нас накинuli морок безглуздя.” (№25).

Юрій Касьянов, військово-службовець, волонтер:

“Країна не перетворилася на військовий табір, оборонної промисловості не створено, воєнні успіхи даються страшною кров’ю, корупція не зменшилася ні на йоту, “еліти” розкошують, прості українці жебракують. “Єдиний марафон” видихнувся. Така реальність. І з цим треба щось робити. Потрібні нові цілі, нові лозунги, нові люди.” (№35).

Стежить за подіями війни і “Україна молода”. Є кілька постійних рубрик: “На фронті”, “Героям – слава!”. Але і під іншими рубриками друкуються важливі матеріали. Ось, приміром, інтерв’ю із заступником директора Соціологічної групи “Рейтинг” Любомиром Мисівим, який заявляє: “Показник упевненості в перемозі – стабільний”.

Ще газета сміливо береться за такі складні теми, як оборонна промисловість і технології. Так, цілу шпальту під заголовком “Самі, самі, самі...” (№35) присвячено українському військово-промислому комплексу. “Зараз – золотий час для українського ВПК, тому що є можливості реалізувати всі напрацювання, всі розробки, які були накопичені останніми роками”, – відзначає авторка статті Наталя Нападовська.

Видання знайомить із маловідомими для широкого загалу досягненнями в економіці в статті “Іграшки” для дорослих”, де йдеться про вітчизняні симулятори протиракетних комплексів, на яких навчаються знищувати ворога бійці ЗСУ. Вони більш технологічні, ніж їхні реальні аналоги, зазначає газета.

А от у політичній площині “Україна молода” налаштована критично. Так, у статті “Фронт б’є по рейтингу” авторка Тетяна Пархомчук шукає відповіді на запитання, чому помінялись наративи влади від “війна за 2-3 тижні” до “війна надовго”.

Але справжнім відкриттям для мене стала активна, наступальна позиція газети в інформаційній війні. У статті під назвою “Інфобур’яни, які не здатні уповільнити ЗСУ” науковці Олена Іщенко, Тетяна Ковальова, Володимир Садівничий розмірковують над тим, як розпізнавати нісеніт-

Ветеран шахтарської праці і громадський діяч з Донеччини Микола Волинко

ниці і відверту брехню у російській пропаганді щодо контрнаступу України. Автори надають приклади із публікацій російських пропагандистських медіа і наголошують, що їх мета незмінна: “Перекрутити, висмикнути фразу, приписати мовцю те, що він не говорив. Тобто розрахунок розпропагандистів-маніпуляторів на невміння та/або небажання читати те, що написано у першоджерелі”.

У цьому ж випуску №35 від 30 серпня “Україна молода” в статті “Зброя судного дня?” розповідає про стадії, які пройшла брехлива інформаційна кампанія Росії про нібито ядерні загрози з боку України. “Хвиля за хвилею поширюються фейки в інформаційному просторі не лише росії, а й багатьох інших країн. Яка їхня мета? Врешті-решт, як їм протидіяти?” – запитують автори статті – науковці Ірина Іванишин і Максим Стріха та аналітик Богдан Олексюк. Дестабілізувати і шкодити Україні – так визначають справжню мету інформаційного терору агресора автори статті.

При цьому відзначається, що для деконструкції фейків про “українську “брудну бомбу” чи “біолабораторії США в Україні” добре попрацювали українські офіційні інституції, українське експертне середовище, насамперед науковці.

На мій погляд, “Україна молода” теж можна долучити до переліку учасників протидії інформаційній агресії не тільки через названі фахові публікації. Виявляється, це видання реалізує спецпроект – онлайн-курс з медіаграмотності “Читай. Аналізуй. Розумій”, розрахований на учнів старшої школи та профтехучилища. Як інформує газета, він покликаний розтлумачити значення інформаційної гігієни і передати життєво необхідні навички з протидії ворожій пропаганді, серед яких газета називає Наталю Стеблину – докторку політичних наук, кандидатку наук із соціальних комунікацій, медіааналитикіню й спікерку першого модуля відеокурсу. До слова, Наталя Стеблина добре відома активною участю в різноманітних проектах Інституту демократії імені Пилипа Орлика.

“Слово Просвіти”, як і “Україна молода”, теж виходить на 16 шпальтах, позиціонує себе як культурологічний тижневик, але осторонь доленосних подій не стоїть. Майже кожен випуск відкривається матеріалом позаштатного оглядача **Віктора Скорика** на воєнно-політичну тематику. Автор прагне писати фахово і водночас образно про перебіг війни. Як приклад – стаття “Вистраждані ЗСУ врожаї будуть зібрані” (№35), де автор ділиться враженнями від операцій наших військ і потім підсумовує: “Загалом мій прогноз на осінь позитивний. Ті врожаї, що наші воїни вистраждали, вихохали протягом весни і літа, будуть зібрані. Зрозуміло, що всю роботу цього року ми не закінчимо. Війна буде тривати і наступного року. Важливо також розуміти, що життя майже ніколи не є лінійним процесом, а війна тим більше”.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, яке є засновником тижневика “Слово Просвіти”, останнім часом провело кілька круглих столів, присвячених безпековим питанням, і це знайшло відображення на шпальтах. Наприклад, у статті “Як подолати безпекові проблеми” (№34) народний депутат України кількох скликань **Іван Заєць** стверджує: “Без антипутінської коаліції нічого не вийде”, заслужений юрист України **Микола Големша** пропонує скликати ООН після кожного удару по Україні, а науковець, голова Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” **Володимир Семистяга** заявляє: “Наша мета – консолідація україн-

ської нації та її керівництва”.

Більш широко, скоріше глобально, розглядає гарячу тему Герой України, колишній політв’язень радянського режиму і народний депутат України кількох скликань **Степан Хмара** у статті “Війна російської імперії проти України – Третя світова війна” (№32–33). Маючи за плечима величезний досвід, автор висловлює чимало думок, важливих для розуміння безпекової ситуації в світі і місця в ній України, але чи будуть вони почуті? До речі, “Слово Просвіти” наразі чи не єдине друковане видання, що надає змогу висловитися діячам, які створювали нашу державу...

В одному з останніх випусків “Слова...” академік НАПН **Георгій Філіпчук** наголосив, що культура теж є сутністю війни. Відчувають це і чимало захисників і захисниць, які з культурного фронту пішли на війну справжню. Про них тижневик не забуває – друкує не тільки зарисовки про героїв, а й їхні твори. Так, вийшли у світ: стаття Ірини Головай про Романа Семиса-

Надія Кир’ян працює листоношею і пише вірші

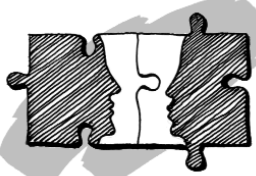
ла “Актор, Поет і Воїн” (№34) і добірка його віршів; фронтові нотатки письменника, а тепер військовослужбовця **Юрія Сиротюка** “Стоїть і б’ється фортеця Бахмут” (№15) та інші. Не можна обійти увагою інтерв’ю з Шевченківським лавреатом 2023 року, кобзарем, військовослужбовцем **Тарасом Компаніченком**, що вийшло під афористичним заголовком-цитатою “Сяє небо, гра земля, йдемо в бій на москаля”.

На мою думку, ці три газети, зокрема, чи не найстарша в Україні – “Сільські вісті”, що виходить з березня 1920 року, збереглися, бо на державне фінансування ніколи не розраховували. Невелика допомога Мінкультури “Слову Просвіти” – в минулому. Досвід виживання в незалежному статусі знадобився. Видання, що наразі вистояли і надходять до передплатників, не прогноують своє майбутнє, адже щоб зберегти невеликі колективи, дві з трьох редакцій ще до війни залишили офіси і працюють вдома, ще одна збирається двічі на тиждень. На рекламі сьогодні не заробиш, це аксіома, а на підтримку від держави може розраховувати лише дуже далекий від українських реалій оптиміст.

Між тим, є інформація, що “Укрпошта” планує підвищити тарифи на свої послуги, а уряд своєю чергою скасує пільги на ввезення в Україну газетного паперу, і він подорожчає. Ці дії можуть призвести до припинення випуску не тільки “старих” всеукраїнських газет, а й місцевих.

Ігор ЗОЦ, журналіст

Фото **Юрія БОНДАРЯ** та автора

Сергій ЛАЩЕНКО

Небайдужість – український капітал

Минулорічна ейфорія перших днів війни у більшості українців вже ви- вітрилася. Путін не захопив Україну, але й ми не викинули ворога за межі Батьківщини. Наступ на півдні йде не так успішно, як хотілося б. Руїну- вань по Україні стало значно більше. Один лише підбив Каховської ГЕС чого вартий! І чудових наших хлопців і дівчат багато полягло...

А тут ще Європа демонструє втому від наших біженців, навіть дружня Польща. Гаразд, припустимо, що під вибори деякі політики заграють зі своїм специфічним електоратом, Росія вкидає величезні гроші, але ж пишуть реальні поляки, а не масовка, привезена з Москви! Часом хтось із них в соцмережах ображає українців (може, це путінська агентура), але лайків такий провокатор отримує не один-два, а кілька сотень. Усі не можуть бути агентами. А близька до нас Болгарія? Характерне відео: журналістка спілкується з мешканцями Варни. І ми бачимо, що вони на 90% проросійські! Ще й називають наших душолюбів "братушками". Як нам під обстрілами з цим жити?

Перше, що спадає на думку: треба з подвійними зусиллями плекати нашу внутрішню єдність, бо на сусідів нема чого розраховувати. Але і з цим є проблеми. Вбивство поліцейським водія у Дніпрі спровокувало жваві дискусії, які тривають досі. Когось із наших заносить у бік анархізму, а хтось, навпаки, – наводить за взірцем поліцію США. Адже там поліцейський має повне право застосовувати зброю у випадку злісної непокори. А як вам масові відео з агресивними діалогами потенційних новобранців з представниками ТЦК? Обговорення цих відео в соцмережах також розколює суспільство.

Ми й до компромісів не схильні, і мислимо надто по-різному. Тріщинки розколу стають все помітнішими.

Від Марусі Чурай до Марусі Звіробій

Все це досить сумно, але не треба забувати, що під час важливих історичних подій кожна нація знаходить опору в яскравих, позитивних особистостях. Скажімо, для французів це була Жанна Д'Арк. Для нас – Маруся Чурай. Це за Хмельниччини. Або Олена Теліга в часи Другої світової війни. Або Стус у 1980-х. Чи є такі люди тепер? Поки що не настільки відомі, але є. Скажімо, пасіонарна Маруся Звіробій чи загиблий на війні Дмитро Коцюбайло ("Да Вінчі"). А як щодо географічних околиць України? Оскільки я вже згадував сумні болгарські реалії, то наведу приклад з життя болгар Одещини. Війна увірвалася і в їхні домівки, тому деякі соціологи фіксують в Буджаку зростання україноцентризму. Ось що написала у Фейсбуці активна громадська діячка з Болградського району Тетяна Станева:

"Я вже не хочу перемоги. Я хочу, щоб наші хлопці, що складаються з плоті і крові, а не з заліза, вивісили білий прапор і повернулися додому. Прийшли живими і неушкодженими. А потім дали оркам пройти через всю Україну на Захід. Щоб

русофіли і "ждуни", нарешті, дочекалися своїх улюблених господарів. І війна разом із "руським міром" пішла далі – в Молдову, Болгарію, Угорщину, Польщу, Сербію, Німеччину... Ні, я не збожеволіла! Просто терпець урвався..." Звичайно, Тетяна не закликає до капітуляції. У це ніхто з її друзів не повірив би. Просто їй болить Україна, і вона мислить все як українка.

Вродлива болгарка, пише бездоганною українською, бо свого часу отримала філологічну освіту. Інколи Тетяна ділиться на своїй сторінці чудовими фотографіями озера Ялпуг – найбільшого в Україні. Станева і Ялпуг для мене нероздільні як символи українського Приднунав'я. І як приємно, що Тетяна своєю діяльністю значною мірою компенсує певний негатив, пов'язаний із Болгарією. Вона пише: "Чому тільки ми маємо проливати кров найкращих? Чому тільки нашу землю терористи нашпиговують мінами? Чому тільки наші діти позбавлені дитинства?" Коли так пише болгарка, то ти вже не сприймаєш Буджак як "сепарську" територію, де українством і не пахне. Так, там є свої етнографічні особливості, але ж патріотами України можуть бути і болгары, і молдавани, і гагаузи. А від Тетяни Станевої можуть набиратися сили не лише місцеві, але й кияни, львів'яни, запорожці, закарпатці... Ось у цьому і полягає секрет нашого успіху – в пошуку і підтримці яскравих особистостей. На місці держави я й гроші для неї знайшов би – стільки, скільки попросить. Бо за нею точно "не заржавіє", справи будуть.

"Я зараз просто поділюся своєю історією, яка нічим не примітна і досі не закінчена, – пише Тетяна. – Таких історій в Україні сотні й тисячі. І якщо ними запрошують ділитися, значить, щось у цьому є таке, що дає людям надію, натхнення і мотивацію. На днях одна жінка зізналася мені, що коли в неї опускаються руки, вона читає мої дописи. Знайомиться з моїми думками, і у неї знову з'являються крила! Я навіть трохи здивувалася, насправді не все воно так добре, як їй здається. Я теж борюся. За кожним моїм кроком до перемоги багато сліз і зусиль. І це треба знати усім. Ми всі дуже схожі. Нерідко плачемо, але й боремося! Я долучилася до організації жіночого форуму в Ізмаїлі, на яку мене запрошено спікеркою. Я погодилася, бо це

важливо, щоб жінки єдналися і допомагали одна одній".

До глибини кишені...

Нерідко можна почути негативні відгуки про мешканців заходу України. Мовляв, усі вони в лютому минулого року чкурнули в Європу, а квартири свої поздавали в оренду біженцям із Маріуполя, Харкова, Запоріжжя, Херсона, Миколаєва... Ще й ціни загнули! Я не виключаю, що такі випадки були. Проте не можу навести жодного конкретного прикладу. Бо серед моїх знайомих таких нема. І серед знайомих моїх знайомих теж таких не було. Зате добре знаю львівського науковця, який показав, що можна любити біженців... до глибини своєї кишені. Коли він і втікачів з Криму Юрію Ільченку допоміг – сумою допомоги була співмірна з тим, що зібрали для кримчанина парафіяни УГКЦ. А вже минулого року почав допомагати родині біженців із Запоріжжя. Йдеться про тисячі, якщо не десятки тисяч гривень. І не тому, що такий багатий. Якраз його родині довелося добряче затягнути пасок, аби вижити... Просто у них родина патріотична.

Наведу інший приклад. Просвіт'яни знають, що з одеської обласної "Просвіти" активними залишилися осередки в Балті та Чорноморську. Я завжди радію, коли Валентина Сидорук присилає мені видані в Чорноморську книжечки. Скажімо, "Подорожні замітки", у яких пані Валентина описала минулорічне перебування в Румунії та Болгарії. Або збірки патріотичних творів школярів Чорноморська "Летіть, журавлики", "Хлопни нам, море, свіжі лави..." Або місцеву просвіт'янську газету "Рідне слово". Не пошкодувала пані Валентина коштів на пересилку, і завдяки цьому з доробком просвіт'ян з Чорноморська ознайомилися у Львові, Києві, на Закарпатті.

Заслуговує на тепле слово і Наталія Лясківська з Київщини. Вона також любить свій Тарашанський край "до глибини кишені". Коли в 2022 році, захищаючи Україну від орків, почали гинути місцеві хлопці, Наталія Андріївна вирішила видати за власний коштів книгу "Мартиролог Тарашанщини", у якій присвятила по сторінці, а то й по дві-три кожному загиблему. Ціна книги вийшла немалою – близько

700 грн собівартість одного примірника. Родичам загиблих вона дарувала по примірнику, і лише тоді, коли друзі загиблих зверталися з проханням видати ще декілька примірників для побратимів, могла взяти гроші від воїнів. А для родичів – принципово безкоштовно. То, може, про таких людей варто говорити й писати частіше?

Отже, небайдужість – це також наш український капітал! Інколи здається, що й сенсу нема робити ту чи іншу справу. Бо не оцінить же ніхто! Але якось так виходить, що рано чи пізно хтось дізнається і передає інформацію далі. Два роки тому в школі № 3 міста Глухова, що на Сумщині, один хлопчик відмовився співати російську пісню на шкільному святі. Розгорівся неабиякий скандал, навіть центральне телебачення до Глухова навідалося. Приємно, що родину підтримав підприємець із Києва. Він передав через водія автобуса кошик із яблуками, медом, солодощами... На це пішло, може, кількасот гривень, але для принципового хлопчика була дуже важливою ця подяка від небайдужого мешканця столиці. Його патріотичні переконання лише зміцнили, адже солідарність українців – не порожній звук!

Колишній вчитель із Луганщини Іван Захарченко втратив рідну домівку в 2014 році. Останніми роками живе на Одещині. Коли прочитав у газеті "День" про вбитого російськими шовіністами 20-річного поета Олеся Степаненка, вирішив будь-що поїхати на його могилу в Деркачі, що на Харківщині. Пенсіонер довго збирав кошти на дорогу і таки вибрався. Прибрав могилу, помолвився і прочитав свій вірш, присвячений юному патріоту:

*Юначе світлий, соловейку незабутній –
Твоє ім'я святе серед імен!
Ти не помер, твоя душа присутня
У масі державницьких імен!*

Зробив це і поїхав додому. Здавалося б, яка користь від одного прочитаного вірша? Стільки грошей потратив пенсіонер, а хто його там почув? Хто про це в Деркачах знає? Але про цей випадок згадала неохитна одеська "Чорноморка", і на душі у колективного читача газети посвітлішало. А це так важливо, щоб душі українців під час війни були світлими.

А знаєте, хто найстаріша волонтерка в Україні? Це 103-річна пані Люба з Житомирщини, яка щодня плете маскувальні сітки для ЗСУ. І робить це з вірою в Перемогу! Отже, Любов Ярош з Попільнянського району також є знаковою особистістю.

Я описую не великі героїчні колективи, а пишу про окремих людей. Учімося шанувати пасіонаріїв, бо це наша сила.

Євген БУКЕТ

Головна подія першого дня – відкриття о 18.45 (при вогнях смолоскипів) на Меморіалі козакам-добровольцям на Холодноярському плато неподалік Мотриного монастиря – пам'ятників Олегові Собченку – "Чорному" з 72-ї бригади ім. Чорних запорожців (Корсунь-Шевченківський), Юліану Матвійчуку – "Бобру" із 116-ї Окремної бригади тероборони (Полтава), Денису Антіпову – "Буку", лейтенантові 95-ї ОДШБр (Київ) та поєстові Юрію Дадаку – "Руфу", стрільцю 24-ї ОМБр ім. короля Данила (Львів). Окрім того, в урочищі Склик, з нагоди 255-річчя Коліївщини відбудеться вшанування гайдамацького ватажка Йосипа Шелеста; в Мотриному монастирі – вшанування могили холодноярського сотника Івана Компанійця; в урочищі Майдани при дорозі з м. Кам'янка Черкаської обл. до с. Грушківка – вшанування подвигу Юрія Горліса-Горського й Андрія Чорноти, які тут ліквідували ворожу залозу; у Грушківці – покладання квітів на могили Героя Небесної сотні Максима Горошишина та Сидора Темного, отамана 3-ї (Грушківської) сотні полку гайдамаків Холодного Яру, а також покладання квітів до пам'ятника козакам і козачкам 3-ї (Грушківської) сотні полку гайдамаків Холодного Яру.

1 жовтня на хуторі Буда (Медведівська

Покровав Холодному Яру 28-мі вшанування героїв Холодного Яру відбудуться 30 вересня і 1 жовтня на Черкащині

ТГ Черкаського р-ну) відбудеться святкове богослужіння з нагоди Покрови Пресвятої Богородиці у храмі Св. Петра Багатостраждального (Калнишевського) ПЦУ і панакхиди за полеглими. У програмі – освя-

чення зброї, покладання квітів до пам'ятників командирів ОЗШР "Карпатська Січ" Олегові Кудину і кобзареві Тарасові Силенку.

На літературно-музичне дійство запро-

шені: письменники Роман Коваль і Лариса Ніщой, народна артистка України Світлана Мирвода, заслужена артистка України Руслана Лоцман, кобзарі Михайло Коваль і Святослав Силенко, виконавці Сергій Василюк, Олексій Бик, Анатолій Сухий, Володимир Самайда, Юрій Маршутка і Ліза Чухліб, поети Василь Ковтун, Валентина Коваленко, Мальва Кржанівська і Юлія Кашпуренко, видавець Марко Мельник, акордеоніст Василь Панченко, юна скрипалька з Кам'янки Маруся Шавелева, тріо "Жоржини", Михайлик Крохмаль, громадські діячі Леся Островська і Богдан Легоняк та ін.

Також 1 жовтня відбудеться вручення літературної премії ім. Горліса-Горського.

Організатор події – Історичний клуб "Холодний Яр" за підтримки Черкаської районної військової адміністрації, Національного природного парку "Холодний Яр", Історико-культурного заповідника "Чигирин", Музейно-етнографічного комплексу "Дикий хутір", Академії патрульної поліції, Туристичного руху Чигиринщини, Видавництва Марка Мельника, Благодійного фонду "Gloxy UA", газет "Незборима нація" та "Слово Просвіти".

Оргкомітет закликає жертвувати за реквізитами: ПриватБанк, 4731 2196 4692 0573, Оксана Герасимюк (секретарка проекту); PayPal (Романа Ковалія): kovalroman1@gmail.com

Нестор МИЗАК,
доктор історичних наук,
професор Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

Останній з хоробрих До 81-ї річниці УПА

Це розповідь про невловимого і безстрашного борця за Українську державу Степана Слишинського ("Комара"). Товариші його любили, пишались ним, а для ворогів він був грозою. В архівах Мельниці-Подільського РВ МДБ про "Комара" коротка згадка від 1947 року "Лічність не установлена". Несподіваність була однією зі складових у діях "Комара", а небезпека – рідною стихією. Друзі казали: "Ти згубиш безпечною істиною". А він на те: "Небезпечним для істини є московський пряник". І не гамував у собі відчайдушності.

Провідник СБ Степан Слишинський, пс. "Комар" (зліва), та повстанець Василь Стефанчук, пс. "Ігор"

15 травня 1950 року під час "стрибківської" охорони будинку правління колгоспу "Комар" зайшов ввечері на комсомольські збори. Було те в селі Панівці. Зупинився у дверях, коли голова сільради Мізинчук на чому світ крив українських націоналістів за те, що сіють страх серед людей, що заважають колективізувати землю в колгоспи та вчасно здавати податки. Очевидець Іван Красінський на все життя запам'ятав той вечір: "...Мізинчук, коли говорив, був гострим у слові. Закликав активізуватися у будівництві нового життя, казав зміцнювати на селі радянську владу і колективну дисципліну. І що за приклад мають бути комсомольці, бо з бандерівськими недобитками уже покінчено. Одних перебили, інших спровадили до Сибіру, понижені їхні криївки. І в цю хвилину з дверей пролунав рішучий голос: "Оце вже й брешеш". За словами пролунала автоматна черга. Погасла лампа, але через якусь хвилину той же голос наказав: "Засвітіть лампу!".

Знову зблиснуло світло. За столом президій не було нікого. Завклубом Айвазовський і голова колгоспу Головачук у темряві втекли через запасні двері. Мізинчук лежав на підлозі мертвий, автоматна черга пройшла по ньому. "Комар", поруч із ним був ще один повстанець, ступив кілька кроків наперед. Його ми впізнали в лице. Він заговорив не голосно, але впевнено: "Пробачте, що в такий тихий вечір посягли вам тривогу... Але то прикро, брати, що серед людей наших знаходяться ті, які у своєму зрадницькому серці нічого не залишили для України, стали добровільними більшовицькими погоничами до колгоспу. Отруюють і ваш мозок, наставляють, що совітське ярмо краще, ніж соборна Україна. А чи краще?..."

"Комар" якусь хвилину помовчав, а потім продовжив думку: "Ось і ви, такі молоді та гарні, вступаєте, чи хочете вступити до комсомолу, не сьогодні завтра підете служити в Червону армію... І отак власними ногами хочете того, чи не хочете, знову потопчете предковичну думу про соборність Української держави... Одягнете чужинницьке ярмо і будете орать, волочити, сяти, збирати хліб на своїй і... не своїй землі", – "Комар" зітхнув важко.

"Так, так, – ніби додавав собі болю, – і знову все піде прахом не тільки воля, але й надія... Думаєте, нам, – "Комар" хитнув головою у бік товариша, що стояв поруч, – не хочеться хатнього тепла, спокою, а ще не впасти від кулі ворожої?... Хочеться... Але ще більше хочеться волі для України. Ось такі ми, опльовані ворогами, і, бачу, для вас, застрашених, теж чужі... І від цього останнього душа болить мені найдужче... Бо вірилось, що за волю України повстанемо всі, як у часи козацької слави... А може, ми ще станемо самі собою? Бо хто знає, чи будемо мати для цього час...".

"Комар" обірвав думку, бо хтось із своїх покликав його з порога. Очевидно, то був якийсь сигнал, бо він різко повернувся й

попрямував до дверей. Вже не озирався. Тільки позад себе помахав рукою. А ми, мов вкопані, стояли посеред залу. Я добре знаю, що його слова обпекли душу тоді не одному. Говорив він їх з прикрістю, ніби кожне слово відривав від серця. Це й зараз пам'ятаємо...".

У той вечір у Панівцях з "Комаром" були Нестор Рудка ("Тарас") із Гермаківки та Володимир Недокіс ("Роман") зі Скали Подільської. Їх постійно висліджували емдебісти.

...Засідка у селі Іване Пусте у травні 1952 року ледь не стала для "Комара" останньою. У криївці на обійсті родини Паскариків лікувався повстанець Іван Кузимка ("Рев'юк"). Мав надію на добрий сховак, бо жив у сім'ї надійного друга Авксентія Паскарика ("Вихор"), який "служив" у "стрибках". Але знайшлися на селі злі очі. Хтось доніс таємну вість. Авксентій не було вдома, коли облавники схопили живого Кузимку. Емдебісти заявили, що коли Авксентій не видасть "Комара", то і матір, і двох сестер вивезуть у Сибір. Ніхто не відав, що Авксентій ("Вихор") у ті дні чекав "Комара". Вони мали зустрітися у родинній хаті. Авксентій не сумнівався, що з того часу, як зі стодоли забрали Кузимку, двір буде постійно під пильним оком сексотів, та, на жаль, не мав змоги попередити про небезпеку.

Було це за тиждень до Зелених свят. Суботній день видався гарним, щедрим на сонце. А в Паскариків одна тривога. Авксентій сказав мамі і сестрам, що мусять покинути хату, інакше з бідою не розминуться. Вони його послушали. Паскариха зі старшою дочкою Ганною одягнулися святочно і сказали сусідам, що йдуть на чуже село до рідних. Авксентій з сестрою Марійкою домовилися при перших сутінках теж покинути рідну домівку. Найбільше тривожився Авксентій про те, що ввечері мав прийти "Комар". Марійка бачила його схвильованість, але не випитувала брата. Так було заведено: кожен говорив при потребі, бо, здавалося, що й стіни вуха мають. Коли ввечері Авксентій сказав, що будуть виходити крізь причільне вікно, а хату облиють бензином, то Марійка і тут нічого не сказала. Серцем відчувала, що поспіх брата не є випадковим. Довгий шнур сама облила бензином, бо з хати мали потягнути його до саду. І звідти, щоб уникнути раптового спалаху, пустити вогонь у хату. Коли бігли шодуху за село, рідне обійстя здіймало до неба довгі, пекучі язички полум'я. Авксентій уже посеред поля впав на коліна і заплакав. І вже тут сказав: "Жаль мені, Марійко, нашої хати. Але інакше я не міг його попередити про не-

безпеку... Думаю, він мене зрозумів".

Тієї ночі вони добралися до Залісся. Михайло і Стефанія Гаврилики зустріли їх, як своїх. Нагодували, веліли заночувати на горищі, щоб не побачив хтось із сусідів. Михайло казав: "Спокій там, де надійно...". Але помилилися. Чи то хтось бачив, як заходили до Гавриликів сторонські люди, чи оте пізніє світло для когось забило тривогу, бо такі прийшли незвані гості. Наказали здатися. Натомість Авксентій вигукнув: "Полон – це ганьба... Прошай, Україно". Заголосила Марійка: "Не залишай мене, брате, не залишай... Застріль мене, я буду вдячна тобі й на тому світі...".

"Последній раз предупреждаем... Считают до десяти", – емдебіст зручно вкладав ручний кулемет на загату. Ті, що були біля нього, приготували гранати. Пролунали постріл і легкий скрик Марії. І ще один... "Ну, сволочи! – обурювався емдебіст. Непонятливий етот народ, Грішка, ей Богу, непонятливий... Ану іди пасматри, что там на чердаке... Оружия держи наготове... А то черт і знає, что ешо придумают... іди, іди... Я тебя прикрою...".

З горища зняли спочатку мертву Марію, за нею Авксентія. У ньому ще ледь теплелося життя, але емдебісти тут же добили його: "Сволочь. Немножко промахнулся... Відіть, Грішка, а девчонку пристреліть сразу. Я тебе скажу, что характер у него сільний...".

...Паскариха, як довідалася про смерть дітей, знепритомніла. Відливали її водою, примовляли. А вона, як та причинна: "Нема їх, то й мене не треба...". До села не верталися. Ходили з Ганною полями, ховалися на берегах Збруча. А потім зійшлися на думці, що краще їм втопитися, бо більшовики якщо не закатують у тюрмі, то виселять на погибель до білих ведмедів. "А нам наше того, доню? Паскариха тулила Ганну до себе, як маленьку дитину. У чужині вмирати що пропадати навіки. А тут земля наша, і сонечко наше, і травичка наша буде шуміти над нами... Чи Збруч нас поховає... Усе то, доню, рідне...".

Отак і вмовила Ганну заподіяти смерть. Та не впиралася. Бо вже начулася про страшну наругу по тюрмах та висилках. Обидві були голодні, аж світлілися. Зійшли на кручу, помолілися, взяли за руки і... пішли під воду. Та, певне, не було їм на смерть, а судилося залишитися свідками страшної трагедії народу і спогадами своїми не допустити безпам'ятства, знеславлення народних месників.

Ганна Паскарик зберегла для нас ту сумну історію: "...Мамині очі глибокi, глибокi дали мені силу побороити страх. Тримався"

за руки, ми пішли на дно ріки. Швидка течія розірвала нам руки і підняла над водою. Ми вдруге пішли на дно. Але течія не взяла під себе, а викинула нас ближче до берега. "Мамо! Мамо!" – кричу. А вона знову пірнула. Бачу, мама вцепилася тремтячими руками за стрімкий камінь, жадібно вбирають у себе повітря. Кричу їй: "Матусю, рідна моя, найдорожча! Ти бачиш, Всемогутній Бог не хоче нашої смерті...". Холодні, тремтячі обнялися ми з нею. Плач груди стискає, а слова сказати не можемо. Хрестимось і цілуємось... Мама як заплаче, що я на руках її на берег винесла. Отак і пішли до скирти соломи, що була недалеко від нас. Ноги зомліли, ніби тих кількост метрів йшли по смолі. Пробули кілька днів. Питаю маму: "Не жалієте, що більшовики понівечили так вам життя?".

Вона дивиться на мене сумно-сумно, хитає головою й каже: "Волі цураються, дитино, тільки ті, хто не любить волі, або не знає, яка вона... Але та пташка, що народжена в клітці, навіть у золотому пір'ї зневолена... І гірко, коли в ній вона народжується і помирає... А я, Ганнусю, не хотіла жити з вами в клітці... Бо є у нас своє поле, своя хата, садок... Так що не жалкую... Я тільки сумую, що, може, уже не побачу того, що буде... Але завжди горділася і Авксентієм, і Марією, і тобою. А знаєш, дитино, чому? Бо та клітка була вам чужою... Мама, дорога моя мама, була у нас гордою горлицею. Це я правду кажу. Можу присягтися навіть на святому хресті".

Коли вивозили Паскариху з донькою до Сибіру, казала конвоїрам: "Не думайте, що там мене схороните, та й уже все по мені пропало. Душа моя сюди повернеться. Бо тут моя земля, а в ній мій Авксентій і моя Марійка... А я їх не залишу, аби навіть мене в кайдани закували... А до душі моєї у вас руки короткі".

За непокірність радянська влада догала знищила господарку Паскариків. Сад вирубали на паливо для сільради, а там, де стояла хата, проклали дорогу. Кажуть, "Комар" навідувався сюди не раз. Сумував, згадував Авксентія, його порядність. Бо він підпалив рідну хату, аби подати знак небезпеки. Новий 1953 рік "Комар" зустрів у Івані Пустому. Були з ним "Ліщина", "Олена" та "Софія". Выглядав пригніченим і розчарованим. Тугу мав від того, що зрадництво, сексотство завдали тяжкого удару по повстанцях, що не всі дотрималися клятви. Говорив про прорахунки у веденні партизанської боротьби. І пла-

кав, затуляючи долонями очі, коли згадував про незліченні жертви в ім'я нездійсненої Перемоги... Чи згадає їх хтось? Ніби питав і себе, і тих, що сиділи поруч.

З такими думками він покинув засніжене село і наче крізь землю провалився. Підготовлена агентурна операція зі знешкодження хороброго месника успіху не принесла. За це Мельниці-Подільський райком партії 25 лютого 1953 року виніс догану із занесенням в облікову картку заступнику начальника РВ МДБ лейтенанту Бурову. Так і записали "за слабую роботу і керівництво оперативної групою в деле ліквідації районного провідника "Комара".

А він в цей час квартирував у Гермаківці в Андрія Калущького, що повернувся з фронту і був поза підозрою. Донька господаря, Марія, згадуючи дні його перебування у них, виділила кілька важливих деталей: був працюючий, щось записував на аркушики, а потім скручував їх і втискав у пляшку. Коли Марія цікавилася, як він оті папірці дістане, жартуючи, казав: "Комар всюди пролізе". Пляшки з написаним кудись відносив. Очевидно, закопував.

Одного дня важко зітхав, будучи у великому відчаї. Казав, що йде на важливу зустріч. Сподівався бодай хоч трохи поправити становище на терені боротьби. Цими думками хотів поділитися з давнім приятелем. Той зустрів його привітно. Оскільки гість прийшов з дороги, вирішили розмову почати зі смачного обіду. У хаті запахло борщем. "Комар" втішився такою гостинію, бо й справді зголоднів. А через хвилину упав зі стільця і вже не звівся. Сталося це 19 серпня 1953 року у селі Гермаківка. Як з'ясувалося, господар підсівав до борщу велику кількість снодійного. Це підтвердив начальник оперативного відділу Тернопільського обласного управління МДБ полковник Іван Котенко. Не обмигнуло зрадництво провідника.

Зі смертю "Комара" збройний опір ОУН на терені Чортківського надрайону припинився. Тоталітарна система перемогла і закріпилася на довгих 38 років на галицькій землі.

Довідка. "Комар", він же "Маркіян" – Степан Якимович Слишинський народився 1923 року в с. Завалля Боршівського повіту Тернопільщини. Освіту здобув середню. Виховувався у монахів греко-католицького черничого чину Василіян, що служили в монастирі біля села. У 1944–1953 роках був районним референтом Служби безпеки Збройного підпілля ОУН.

Тетяна ТОРАК,

студентка Прикарпатського національно-го університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

Чесно кажучи, автор нібито надає баченому та відчутному міфологічний акцент, що може стати однією з причин полемічного протистояння між іншими поетами чи науковцями, які досліджуватимуть творчість поета. Станіслав Новицький у рядках централізує символи, поєднані з метафоричною оригінальністю. Таким чином автор підкреслює їхню неповторність та знаковість. Охоплення глибинних зрушень у поезії пояснюється натурфілософським аналізом природи та світу. Усю цю рефлексію можна назвати незбагнено одухотвореним розумінням широкого спектру цінностей чи сакралізацією бачення незвичайного в буденному.

У деяких віршах одразу звертаєш увагу на те, як автор у вирі власних філософій нібито дискусійно конфліктує зі світобаченням, проте водночас відчуває його характер, художньо вивертаючи зміст мотивів. У деяких рядках поет саме так метафорично, за прозрінням вказує на своє душевне уподібнення з рідним серцю поклицем землі:

*Прозрію
коли дощ нап’ється води
з криниці*

Це філософське передбачення говорить тінню, що вириває з-під води криниці, чие уособлення є певним доленосним знаком. Автор відчуває прозріння опісля того, як пейзажний образ вийде за межі прихованих ним почувань.

Також в одній із поезій межі мозаїчності потуг поетичного думання можна відчутно розрізнити тематизму чи філософську неординарність, адже себто християнські мотиви перегукуються з описом ідентичності образності рушника та снігу за вікном. Особливо чітко це виражено у вірші:

*і ти дивився на цей рушник
на обличчя Господа
але думаєш про німоту снігу
за твоїм вікном
думаєш про рушник*

Натурфілософські мотиви

Вельми натхненно розгортається нам філософське бачення світу в поезії Станіслава Новицького. Непростою ниткою, що вплетена в контур власної семантики, вириває з-під творчих дискусій особливе розуміння поетом дійсності та хвилі поетичної мови. Кожен рядок уособлює таємничість образів, що ніби обрамлює їх несхожістю на інших авторів. Можна також стверджувати, що за такою інтерпретацією увижається глибокий психологізм у розумінні мотивів поезії.

*який звисає зі старих
ікон нашого Господа
і тому є причина
бо ця тиша зіткана
з твоєї молитви*

Аналізуючи поезії Станіслава Новицького, читач часто може відчутно, як слова відточують пережитий біль автора, що не приховує правди та колючого душевного відчуття. Деякі вірші створюють себто колаж пережитого автором болу чи відблиск негативного життєвого досвіду. Можна побачити, як за допомогою замаскованої асоціативності на папері поет хоче втекти від внутрішніх переживань, чим начебто патологічно рятується від копірвання в хащах збленої душі. Це також є певною гранню творчості Станіслава Новицького, який попри життєві труднощі залишається собою, на відміну від ідеалізованих римувальників чи любителів чітких форм у поезії. Вищезгадане можемо спостерігати в рядках:

*і чекаю
добра від людини
правди простої
і слова од серця простого
досі я жив
у світі якого немає...*

*сумно мені
і від болю цього
і від світу...*

Також варто зазначити деякі особистісні вірші, які ведуть стежинами інтимної лірики, що є тонкою нерозривною ниткою мови серця. Бо саме так відчувається по-

тична арена його дискусій, що дозволяє читачеві збагнути тло емоційних переживань. Хвилею опису кохання прощупується звучання натхненного почуття, домінантом якого є конкретний образ тої чи іншої жінки. У таких поетичних рядках можна поринути у відлуння себто духовного сонету, написаного серед непростой навколишньої дійсності:

*жінко
ти йдеш вулицею моєї свідомості
сьогодні
завтра і навіки віків
жінко
ти йдеш цією вулицею
де трава проросла
мертва*

Чистилище творчих здобутків Станіслава Новицького доволі могутньо розквітає в поезії такою метафоричністю: “відійди від мене хмарко”, “де пам’ять покличе вітер з надто далеких небес”, “де спить осінь”, “тільки осінь здатна прощати”, “ще день минулий як теренок у полі гріється”, “прощання плаче дощами березня”, “дощ рубав дрова вогненним мечем”. Крізь ці мотиви просвічується взірць перехрестя нестандартного вміння окреслити рідкоживану дійсність у художньому баченні світу. За рахунок такого слововираження образність мотивів читається цікавіше.

Часто рядками поета пробігає захоплення красою рідної неньки-землі. Автор у деяких віршах акцентує увагу читачів на неповторності вельбучності природи, а також на власній несказанній закоханості у

свій край. Підсилено можемо відчутно це тоді, коли читаємо такі рядки Станіслава Новицького: “село, у якому стара мати чекає свого сина з далекого поля”, “коли тінь зими зникає за сільськими тополями”, “повертаєшся в село тільки у пам’яті”, “...я народився між Бугом і Дунаєм...”, “...я досі відчуваю запах Десни”.

Виразенням особливої поетичної миті Станіслав Новицький сіє творче натхнення серед читачів. Цей афористичний ліризм яскраво горить і спалахує вогником розбудженої поетом сакралізації дійсності, одухотворення баченого, обрамлення любов’ю відчутного та заглиблення у небачене. Автор проводить натурфілософський кордон між абстрактним уявленням і творчим розумінням цілісності змісту у віршах, змальовуючи поетичне гроно аквареллю духовної чистоти. Творчість поета наскрізна, проте високохудожньо сформована пересіченими мотивами, що розмаїто виблискують ніжними барвами пробудження його манер окреслення символіки.

Віктор ПАЛИНСЬКИЙ,
м. Львів

Містечко

Є містечко Кам’янка-Бузька поблизу Львова. З очевидним шармом історичного спогодування давніх міфів та легенд, що їх виносить Буг на пологі береги. Нерідко буваю там, гостюючи у письменника (поета, прозаїка, знавця літератури) Богдана Смоляка. Тож нетипова міська ратуша, що на схвильованому роздоріжжі, присадкувата, давня, українська зрубна церква, латинський собор із винятково летючемоментальним Розп’яттям не раз наснажували нас своєю захоплюючою енергетикою. Що, впереміш із літературно-містечкиними одкровеннями, витворювало атмосферу особливих буттєвих миттєвостей та спогадувань. Кажу про це на початку й одверто, бо не раз з раннього ранку або пізно ввечері приїздив сюди та не міг позбутися відчуття іншості цієї задоволеної місцини. Так є.

Нині тримаю найновішу книжку Богдана Смоляка „Істотність” (Львів: „Камула”, 2023). Хочеться дечим поділитися, до чого спонукав мене автор із несуетної місцини. Аж сім поетичних циклів — саме так написано в підзаголовку.

На початку

„Шукаючи свідчень життя” — є тут і ліричний сюжет, і оповідальна ідея, і відповідна композиція, і суб’єкт розповіді; і все,

Істотність відчутого та відчитаного

що потрібно, аби відважитись назвати цей запис Богдана Смоляка поемою, а чи баладою. Власне, цей текст і відчиняє, саме так, його поетичну книжку „Істотність”, не входячи у роздільну композицію. Такий собі духовний заповіт, який вводить у ліричний простір книги та закладає підвалини поетичних ідей.

*Не воду в потрібній одміні,
не чернь золоту й сапажу —
і вчора, і завтра, і нині*

шукаймо сльозу!

*Оту, що всякчас воскресала
заовидно і поблизу
чуттів пересохлу начала, —
шукаймо сльозу!
У тиші безмовній мов камінь,
у тім, що кажу й не кажу, —
серцями, очима, руками —
шукаймо сльозу!*

По суті, увесь наступний зміст „Істотності” рефрено вміщено у цих поетичних рядках...

Вересень

Один із найбільш екзистенційних розділів у книжці називається „Вереснева людина”. Так, Богдан Смоляк, як і ваш покірний слуга, народжений у вересні, у цьому ледь вловлюваному блиску переходу від одного неймовірного стану буттєвої усвідомленості до іншого. Але на дотик, слух — неусвідомлене передчуття. Небажання шукати розуміти, а лише чекати-дочекатися...

*Робім щось, вересню, робім,
бо вже листок найперший пада —
майнує як метеорит,
і міниться, і палахкоче,
і неминуче догорить
у вогкому проваллі ночі.*

Це все не так у просторі ночі, як „у просторі серця”. Воно перепомповує мегатони Всесвіту. Воно подукає, воно зможе...

Читаю ці строфи і рядки, звіряючи з

чимось своїм межовим, на грані, в передчутті... Чогось, що вилущить із твоєї частки все випадкове, непотрібне. Власне, тут „ніч не промовила ні слова”. Ти цього, мабуть, і не чекав. Лише застановився, аби прицілитися ув око безодні. Бо як же воно позбується отого вдивляння у тебе. І таки вистрілив, але пострілу вже не почув.

*Ти вистраждав цей дощ, і вітер,
і задля них прожитий день.*

Тут особливо відчувається звертання-звернення до читача на „ти”, до того, хто, безумовно, прочитає цю поетичну епістолу.

Експресії

„Камінецькі образки”. Могло б здатися, що це такі собі листівкові вірші, що є пейзажною лірикою, виокремлюють такі собі відосики незобов’язуюче нейтрального плану. У Смоляка все по-іншому. Тут радше видива природи — десть там, а в душі зовсім інше. Тут уже йде відчуття екзистенційного плану, ліричного суб’єкта. Те, що не бенкетує, а бентежить, не дає спокою, зриває маски любові до себе. Достатньо процитувати початкову поезію („Плесо”), аби ствердити ці мої думки-розмісли.

*Я стрінув плесо, де зійшлись,
якби до матірнього дому —
наспак обличчями колись
у домовитість невідому, —
Вода з надитим краєм уст,
вогось, присоленою золою,
повітря, що у нім загує
праюний погляд мезозою.*

...Та інші „образки” цього циклу використовують природу, з її різноманіттям явищ, ніби що як рефлектор, аби увидіти, відчутти, проникнути у світі значно тонші ніж ті, що на поверхні: „Поїзд (Спізнання)”, „Кіт (Вигоди)”, „Пес (Пошанівок)”, „Потяг (Справунок)” та інші „образки” годяться за своєю драматичною густиною навіть для обрамлення поеми чи балади.

Зближення

Тут у Смоляка явно більше раціонального ніж завше. Хоча у кращих катренах над цим розумуванням нависає скеля не-

засвіченої метафори (цикл „Нетутешні катрени”). Як ось „Істотність”, однойменно з книжкою.

І плачемо, і стогнемо, і скімliamo.

І справжнього знайти не годні терну.

І розуміння не діяти нам гідного.

Істотам тяжко, істинам — нестерпно.

Втім, незглибимі ліричні теми викладаються так, ніби самочинно з’являються, не фіксовано у попередньому задумі, без оголошень („Час”, „Можливості”, „Наближена”, „Рація”).

У цьому розділі мені найбільше заімпонував своєю безпосередністю та мовним живописанням вірш „Гостини”. Його і процитую, як є.

Кожен равлик має дім з народження.

Батьківський — то батьковий.

А все ж,

равлику під росяною рожею,

ти куди в неділеньку повзеш?..

Насамкінець

...У розділі „Спис тайнопису” відчитую: згущається природа вірша, додаючись до природи людини краплями райської роси душі. Така поезія пишеться часто на грані станів, без заголовних літер і розділових знаків. Падає дощем підсвідомого. Черпає себе із себе самої. Така важка, як брили чорнозему. Автор відкрив певну залушку й випустив себе на волю, напризволяще...

...Його вільний вірш — це не лише відпущена стихія, це, все ж, якась поетична і непоетична послідовність. Навіть химери намагається, не спростовуючи, вишикувати, впорядкувати їхнє значення, надати їм індивідуальні біографії. І цим, очевидно, Смоляківський верлібр (вживаю як синонім до вільного вірша) різниться від подібної поезії інших. „Тайнопис” Смоляка відкривається назагал лише йому самому; ...і то не вповні. Тут є елементи психоаналізу-ріки, що не знає берегів і русел. Хоч ці позовники й розділені зірочками, можна було б цього не робити, лише так собі, поступитися незначними розривами текстів. Поет прагне бути ще й кимось іншим, і йому це вдається.

Віктор Крупка

Днями у Вінниці відбулися урочистості з нагоди нагородження лавреатів Всеукраїнської літературної премії обласної ради імені Михайла Коцюбинського. Цього року лавреатів визначено в чотирьох номінаціях.

Всеукраїнську літературну премію обласної ради імені М. Коцюбинського вручили: **Володимиру Комаровському** (Рівне), “До берега правди” – художня проза; **Віктору Крупці** (Вінниця), “СОН ЦЕ” – поезія; **Олександрю Лагошнюку** (Миколаїв), “Південний Буг: від козацьких переправ до сучасних мостів” – науково-популярна література; **Інні Ковальчук** (Київ), переклад з болгарської книг Р. Радкова та В. Ангелової; з македонської антології “Свічало світу” – художній переклад. Крім того, відзначили номінантів із Вінниччини заохочувальними призами та подяками обласної ради.

Щиро радіємо та вітаємо почесних номінантів! Проте як шанувальниця сучасної поезії дозволю собі висловити захоплення відзнакою поета із Вінниці, члена Національної спілки письменників України, кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри української літератури

Валентина СЕМЕНЯК,
м. Тернопіль

У колишньому спілчанському кабінеті тернопільського письменника світлої пам’яті Петра Сороки віднедавна створили бібліотеку. Понад тисячу видань розмістились на оновлених полицях, якими опікуються письменниці Неоніла Крем’янчанка і Марія Назар. Рік тому тут було велике художнє полотно народного художника України Богдана Ткачика – портрет українського письменника Петра Сороки, який п’ять років тому завершив свій земний шлях. Портрет дружина пані Галина передасть згодом до майбутньої кімнати-музею Петра Сороки в рідну школу, що в селі Гришівці на Збаражчині.

Якось, переглядаючи на полиці книжки, несподівано побачила щось тоненьке, загорнуте в папір. Це була невелика, кишенькового формату, поетична збірка “Папороть” з дарчим написом, поживтіла від часу, видавництво “Радянський письменник”, 1969 р. Автор Олександр Дробаха. Блискавицею промайнула думка: “Де я чула це прізвище?” Згадала... Років десять тому, під час виступу перед колегами, аналізуючи стан сучасної літератури, Петро Іванович на завершення емоційно наголосив: “Читайте Дробаху!” Почути – почула... та й потому. А дарчий напис був промовистим: “Петру на щастя-долю, і щоб козацькому роду не було переводу...” Невдовго думаючи, зазирнула в пошуковик інтернету, бо мене мучило сумління, що нічого не чула про цього автора...

Олександр Дробаха – талановитий український поет із плеяди шістдесятників, публіцист, краєзнавець, громадсько-політичний діяч, член Національної спілки письменників України. Маючи поважний вік, попри зайнятість, знаходить час для участі в заходах Вишгородського клубу інте-

Заглиблений у небо і планету

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Віктора Крупку та його збірку “СОН ЦЕ” (Луцьк, 2021).

Чим особлива саме ця збірка поета Віктора Крупки?

Збірка “СОН ЦЕ”, як сказано у передмові, – це своєрідний календар сонячної емоції, мінливість якої обумовлена змінами пір року, настроєвих резонаторів найважливіших колізій у мікрокосмі й соціальному житті ліричного героя. Поезії збірки сповнені світлом, вірою, надією і любов’ю, образи світла, добра, хліба насушеного і духовного є домінуючими. Метафори, образи, символи перетікають у глибоку життєдайну енергію Людини Світла. З одного боку, поезії збірки є саморефлексією автора, а з іншого, вони сповнені одвічною філософією кордоцентризму й любові до всього рідного, простого й вічно сушого.

Книга рясніє цікавими поетичними образами, свіжими, іноді несподіваними метафорами, порівняннями. У поета “сідала мрія на причілки снів”, “сон цей зійшов / з сонця, що зветься л ю б о в...”, “солів, як рибу, душу”, “з космосу хрести виглядають / земними ключами”, “у вузлики росте квітка сонця вечорова”, “за зарічком в туман впряглися коні”, “дерева мовчки / переходять ніч убрід...”, “зими оці не прожиті – лише прочуті”, “от і спечено вже картоплю, / на вугликах ще жевріє літо”...

Либонь, немає жодної теми, жодного слова, непідвладного авторові. Цілоком справедливо зауважив відомий поет та журналіст Петро Перебийніс: “*Заглиблений – ось найпереконливіша, найповніша ознака поетичного таланту Віктора Крупки. Заглиблений у живу природу, у небо і планету...*”

Поезії Віктора Крупки нагадують ажурне, витончене плетиво – ніжні, тонкі, чуттєві, естетичні, а оригінальні верліброві рядки сповнені філософічності, щирості та світла.

М. Жайворон щодо збірки поета зазначає: “*Нова книга Віктора Крупки “СОН*

ЦЕ” – серйозна заявка на вишукану поетичну естетику у сучасній українській літературі, своєрідне перевесло двох поетичних систем – модернізму і постмодернізму, нерпересічне явище означених художніх практик”.

Для Віктора Крупки “слово промовити, як розділити хліб”.

Щиро хотілося б, аби і ви, читачі, долучилися до сонцяєйних поезій Віктора Крупки.

Зі збірки “СОН ЦЕ”

Сиве Сонце

і сиве сонце вже від сивих обр’їв,
начерканих прозорою печаллю,
ще довго до свого болю горне,
блукаючи снігами задзеркаль.
і сиве сонце... стежка не в літописи,
не у принади видив первозданних.
забуло, як плисти за вірним компасом –
лиш пам’ятає дня і ночі грані.
і сиве...вже нічим не перевершити,
хіба сухого дерева тривогою.
молитися на брамі світу першим,
аби слова лишалися високими.

Вдячність

бабине літо лягає у втечі мої
трикрапкою...
трохи б дощів –
написати про все, що хотілося,
що промайнуло і стало зуроченим
страхом,
що нагадало про втішне
і плинну молитву Марії...
трохи чекань, трохи більше утоми
на денце віри.
сни – тятювою, моя підсвідомість –
невічністью.
вільна душа
загубилася.
стало провісним тіло
з символами за давними,
занадто грішними.
Бабине літо ковтками.
Забуло про грані споминів,
Друзіко прощань у кроках давно
пропащих...
Незабуття...

Хоча вже давно хліб посолений.
Може, з дощами повернеться схимна
вдячність.

Вірити

вірити,
так, як віриш воді й віриш кострищу,
наче,
забув, що у тебе ніколи не було крил,
вірити
в Бога, бо він говорить до тебе тишею,
вірити,
збираючи з осінніх яблук космічний
пил.
вірити
у втечі, а ще більше в повернення,
вірити
у табу і надможливості
сьогодні-і-зараз,
вірити
людям і в людей, плекаючи сонце
у зернях,
вірити,
наче надбивав на щастя, фортуна,
мольфара.
вірити
і зливатися зі своєю вірою
навпроти завтра,
черкаючи
і карбуючи дощові малюнки на шклі.
на долоні
випростається і розквітне
не твоя троянда:
ти ж бо віддаси її птахам і оцій
землі...

Підготувала Ірина ГОЛОВАЙ,
викладачка ВСП ОМФК КНУ
імені Тараса Шевченка

“Читайте Дробаху!” – радив Петро Сорока

Хіба ж це не містика? Але про все по порядку. І хоча цій історії вже рік, хочу поділитися нею з читачами.

лігенції на Київщині і завжди підтримує школу української мови в цьому місті. Уроденець Запорізької області (25.08.1938 р.) Родові корені з Маньківського району на Черкащині, що межує з моєю рідною Тальнівщиною.

Після закінчення педагогічного університету, отримавши фах вчителя української мови і літератури та німецької, вдарив лихом об землю (зі слів Дробахи) і поїхав у Галичину, бо жити і працювати в умовах тотального антиукраїнства більше не міг. На заході України вчителюватиме. Згодом з товаришем поїде на будівництво Київської ГЕС. Працюватиме арматурником на залізобетонному заводі в місті Вишгороді, водночас викладатиме німецьку мову у вечірній школі робітничої молоді. На громадських засадах створює історичний музей, організовує літературну студію “Малинові вітрила”, куди запрошуватимуть інтелігенцію з Києва. Познайдомиться із Василем Стусом, В’ячеславом Чорноволом. Братиме участь у розповсюдженні самвидаву, розмноженні фотоспосо-

бом книжок Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Євгена Маланюка, Симона Петлюри, Дмитра Донцова.

“У 1969 році у видавництві “Радянський письменник” виходить перша поетична книжечка Олександра Дробахи “Папороть”, яку поріжуть... на макулатуру”. Після цього рядка мені аж тенькнуло всередині... Адже перед мною була та сама “Папороть”, рідкісна на сьогодні збірка, яка дивом вціліла. Це її автор свого часу був заступником голови Київської обласної організації УРП, одним з ініціаторів створення Конгресу українських націоналістів, Конгресу української інтелігенції, також – головою Вишгородської організації НРУ, заступником голови Київської “Просвіти”.

Автор збірок поезій: “Папороть” (1969), “Твердиня весни” (1983), “Вишгород серця” (1987), “Українська весна” (2000), “Чар-цвіт рути” (2008), трьох книжкових проєктів “Велике серце Гетьманщини” (“Просвіта”, 2008), “Царство Катерини” (“Смолоскіп”, 2011), “Українські тамениці Франції” (“Смолоскіп”, 2012).

Ознайомившись із життєвим шляхом Олександра Дробахи, зрозуміла наполегливий заклик Петра Сороки: “Читайте Дробаху!” Чистота і святість справжнього поетичного слова дається з Неба після великих особистісних зусиль, духовних страждань і випробувань, зрештою, напрацювань.

Поети не сплять ночами,

Чаклюють поети вночі.
Із нервів і власної крові
Кують, вичаклюють зорі,
А вранці, розбиті й щасливі,
Вітрам віддають на крила
Небесне живе зерно.
І падають зорі з вітрами
В рахманний чорнозем душ,
І сходять над світом
Сонцями.

Чим я був і чим я стану:
водою доброю Дніпрового,
солоню краплею океану,
в рідному полі вербою-журбою?
Всім я був і всім я буду
Там за роки рікою.
Тільки не хочу я стати, люди,
Людською сльозною гіркою!

Народе, свячусь тобою,
Щастям твоїм і горем,
Сонцем свячусь і полем,
Славутою-повноводом.
Свячуся олімпом хліба,
Зерна важкого, ядерного,
Піснею твоєю древньою –
Чистою Іпокревою;
Тарасовим гнівним словом,
Живою водою історії,
Калиною нашої слави,
Цвітом вишневої долі.

Олександр ДРОБАХА

...Ось хто був взірцем для нашого краєнина Петра Сороки. Набираймо в свої серця чарунки Слова, яке будить до думки і спонукає до дії.

Ювілей “Кайдашевої сім’ї”

У Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка відбулася 350-та ювілейна вистава “Кайдашева сім’я” за повістю Івана Нечуя-Левицького. Легендарна вистава вже протягом багатьох театральних сезонів користується незмінним успіхом серед глядачів.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайту театру

Сьогодні її головний сенс звучить дивовижно, суголосно проблемам, які хвилюють кожного українця: як зберегти духовні сили і життєдайність нації, здолати непростий шлях до милосердя, взаєморозуміння, єднання й віри, до тих загальнолюдських категорій, що дарують життя, щастя, добробут і перемогу над нечистю. Ця вистава пронизана гранично національною гідністю, самотністю, неординарними, яскравими рисами, що притаманні українцям. Вона творилася митцями, які на генетичному рівні відчувають сутність і душу нашої нації.

Отже, слово тим, хто стояв біля витоків “Кайдашевої сім’ї”.

Петро Лъченко, режисер-постановник, заслужений діяч мистецтв України:

“Ідея поставити “Кайдашеву сім’ю” з’явилася у Богдана Ступки, який на той час був художнім керівником нашого театру. Він приніс п’єсу одного із сучасних авторів за цим сюжетом. Спочатку затвердили цей варіант.

Я б назвав п’єсу “сучасною стьобовою”. Туди вплели Майдан, Камасутру, якісь інші речі. Коли ми взяли цей твір за основу, то це вступило в протиріччя з повістю Нечуя-Левицького. Герої Івана Семеновича не стурбовані сексом чи політичними моментами. У класика, на мій погляд, головні проблеми — фальсифікації стосунків, фальсифікації розуміння, фальсифікації критеріїв. Приміром, підміна жінкою ролі чоловіка та мамою — статусу невісток.

Таке бачення було сприйняте практично всім колективом. Вирішили поєднати нову п’єсу і саму повість Нечуя-Левицького. Але твір Івана Семеновича настільки сильний і гармонійний, що під кінець роботи він повністю витіснив п’єсу автора.

Обрали принцип колективної творчості. Я закликав колектив взяти участь в інсценізації, і він відгукнувся. Велику участь у цьому процесі взяли Наталка Сумська, Петро Панчук і Володимир Коляда. Чимало пропозицій внесли Дмитро Форманчук та Назар Задніпровський. Я все це приводив до певного знаменника, таким чином вийшов справді сценічний варіант театру. Це можна назвати творчим сплеском. Ми почали імпровізувати, було багато етюдної роботи. Шукали музику також разом. У результаті наша робота повністю перевернулася у класичний бік.

Зробили неокласичний варіант сценографічного рішення. Використали творчість Марії Примаченко, Катерини Білокур, найвніше мистецтво.

Я завжди ставлю п’єсу на когось з акторів. “Мартина Борулю” ставив на Володимира Коляду, “Шельменка-денщика” — на Анатолія Гнатюка. Не секрет, що “Кайдашева сім’я” ставилася на Наталку Сумську, на її природність, народність, на її виразальні можливості характерних речей.

Головний, хто зробив основні порушення, фальсифікації в нашій інсценізації, — це Маруся

Кайдашиха. Вона підмінила в сім’ї Кайдаша, який згодом втрачає енергію, збивається на манівці, співається і топиться у ставку. Конфлікти багато в чому виникають саме тому, що вона нацьковує синів на конфлікти з невістками.

У роботі був встановлений принцип на ансамблевості, цілісності роботи на певні виразальні дані виконавців, у даному випадку Наталки Сумської.

Були підібрані різні Кайдаші. Спокійний, вальяжний, до деякої міри інтелігентний Володимир Коляда, який пішов на прем’єру. І засмиканий, парадоксальний Петро Панчук. Обидва образи цікаві. І коли присуджували премію Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки, то вирішили відзначити обох. Хоча зазвичай відзначають лише одного з виконавців.

Вистава йде сімнадцятим сезоном. Для постановки досить серйозний вік. Всі молоді виконавці давно змінилися, до деякої міри змінилася й сама вистава. Коли у виставу вливаються нові актори, то їм дається мало репетицій і вони більше сприймають зовнішній малюнок. Вже менше тієї імпровізаційності, домовленості, що була у першому складі. Але глядач і сьогодні добре сприймає виставу.

Змінилися у нас і виконавиці ролей бабусь. Раніше їх виконували Зінаїда Цесаренко та Ніна Гіларовська, які відповідали віковим своїм персонажів. І їм практично не треба було грати вік. А зараз ці ролі виконують молоді акторки Ганна Осадча, Наталія Калантай, Анастасія Добриніна, Леся Липчук. Не можна сказати, що вони характерні літні жінки, але вони блискучі характерні актриси, і це творчо використовують.

Усі ці роки наша постановка залишається популярною завдяки блискучій повісті, яку створив Іван Нечуй-Левицький, і дивовижному ансамблю учасників. Під час створення вистави не було жодного тиску — ні акторського, ні режисерського. Вона створювалася етюдним порядком, природним, глибоко театральним ключем.

Думаю, що я знайшов ті больові точки, що хвилюють не тільки естетів театрального мистецтва, а й глибинного і масового глядача. Це, мабуть, тому, що проблема фальсифікації популярна й актуальна. Ми стикаємося з фальсифікацією води, їжі, повітря, одягу і, звісно ж, стосунків,

фальсифікацією критеріїв, фальсифікацією людяності. Йдеться про підміну, і людям це болить на всіх рівнях — державному, сімейному, побутовому. Хтось тут знайде родинні проблеми, хтось — проблеми певного часу або всієї України.

Зал об’єднує літнього й молодого глядача. Напевно, для кожного вікового проміжку тут є свій комплекс больових точок...

Зараз я працюю як постановник над виставою “Житєйське море”. Це бенефісна постановка, п’єсу обрав до свого ювілею Володимир Нечепоренко — знаний актор, корифей театру. Багато в чому ми враховуємо його біографічність. При цьому не ототожнюємо Нечепоренка і Барильченка.

Молодіжна тематика, яка є в цій п’єсі, має бути приглушена. Тут впливає тема відповідальності за театр — коли його зраджують, торгують ним, коли власні інтереси превалюють над високою місією театру.

Барильченко плуває власні інтереси з місією театру, тож, виходячи з цього, ми шукаємо комплекс больових точок про театр. Ми віддаємо йому своє життя. Але інколи зраджуємо заради грошей, рідні, сумнівних задоволення, інших речей, які глибоко індивідуальні.

Про все це йдеться у п’єсі Івана Карпенка-Карого. Цей твір — його заповіт про збереження справи, який він віддав усе своє життя.

Актори підібрані прекрасні. Крім Володимира Нечепоренка, я б відзначив Анатолія Гнатюка, Петра Панчука, Ірину Дворянин, Олену Мамчур. Цікаво працюють Василь Мазур, Володимир Ніколаєнко, Арсен Тимошенко, Сергій Калантай, а ще — Ганна Осадча, Анастасія Добриніна, Валентина Ілляшенко, Лариса Красовська.

Шукаю режисерську форму, проте знаю, що в основі має бути глибока акторська ансамблева вистава. Молоді режисери зараз у більшості використовують провокативну форму. А я, людина старшого покоління, не бігтиму з ними навпередки. Глядач любить ту нішу, в якій я працюю. 25-й сезон йде “Шельменко-денщик”, 23-й — “Мартин Боруля”, 17-й — “Кайдашева сім’я”. Чотирнадцять сезонів йшла “Самотня леді”.

Скільки б не казали, що такий театр не потрібен, він успішно існуватиме ще кілька тисячоліть. Це давньогрецька традиція. Один

її напрямком — це образна знакова система, другий — глибока акторська розробка”.

Наталія Сумська, народна артистка України, виконавиця ролі Кайдашихи:

“Вистава створювалася дуже широко самими нашими акторами. Так склалося, що попередні версії були відкинута. Ми долучилися до прочитання повісті і з епізодів зіткнулися сценічний килим. Далі пішла робота зі створення мізансцен, перший і другий акт.

До музичного оформлення долучився гурт “Древо”. Ми записували пісні, шукали музичний супровід між сценічними картинками. Його зараз виконує наш оркестр.

Тішусь своєю роллю, вона мені дорога, я цим живу. Тим більше, що людям ця вистава до вподоби. Вони приходять на неї не один раз, приводять своїх дітей.

За 17 років з’явилося друге покоління виконавців ролей дітей, четверте їх п’яте — онуків. Під час 350-ї вистави, коли на сцені Кайдашиха, Мотря і Мелашка сперечаються за межу, Мелашка виходить на сцену з маленьким хлопчиком, дитині півтора року. Це сестра актриси Тетяни Кришталь принесла свого племінника Богданчика. Таким чином діти вперше виходять на сцену. Їм це подобається. Дуже дорожить цією виставою Марійка — донька нашої популярної радіорежисерки та журналістки Наталії Грабченко. Діти нашого освітлювача Ярослава Світненка приходять на виставу, як на роботу. Перевдягаються, їх зачісують, вони чекають свого виходу.

У нас два Кайдаші — Володимир Коляда і Петро Панчук. Вистави за їхньою участю відрізняються. Володимир Андрійович — більш врівноважений, а Петро Фадійович — експресивніший, хоча його Кайдаш у другій дії здається на милість Богу.

Несподівані сирени зупиняють вистави. Намагаємося пристосовуватися, але під час однієї з наших попередніх вистав було аж п’ять таких сирен, і ми не змогли її дограти. Сподіваємося на Всевишнього, завжди звертаємося до нього, аби нам дограти виставу. Вдячні глядачам, що разом із нами витримують ці вимушені перерви.

Зараз репетируємо комедію “Люкс для іноземців”. Я часто зустрічаюся з військовими. Всі вони висловлюють побажання, що хочуть подивитися комедію, аби поринути у веселе і яскраве дійство та на дві години забути про війну. Ставить виставу Анатолій Хостіков. Як і в попередній постановці, гратимемо я, Богдан Бенюк і Василь Мазур, а поруч з нами молоді франківці. Всіх запрошуємо на нову виставу в жовтні і разом чекаємо на нашу Перемогу”.

Петро Панчук, народний ар-

тист України, виконавець ролі Кайдаша:

“До вистави багато додали самі актори. Пригадую, на прем’єрі Кайдаша грав Володимир Коляда. А після першого прем’єрного показу режисер Петро Ільченко приніс мені букет квітів і сказав: “Петре, лівова частина роботи над виставою ваша”.

Пісні, які спершу співали, важко назвати народними, вони нагадували звіти художньої самодіяльності радянських часів. Моя дружина приятелювала з солісткою гурту “Древо” Ганною Охрімчук. Ганна принесла нам пісні, які потім співали на весіллі в Карпа Кайдаша, музичне оформлення отримало народне звучання. Події “Кайдашевої сім’ї” відбуваються на Черкащині. Але я запропонував додати весільний обряд з моєї рідної Волині, який називається “Читати корону”, я сам виконую сороміщку пісню.

Також запропонував, аби у кінці вистави йшов дощ, який би змив усі чвари в родині Кайдашів. Ще однією моєю ідеєю було, що від цього дощу персонажі ховаються під ногами. Як відомо, Кайдашиха зробила чималий внесок, аби зруйнувати свою сім’ю. А тут немов залишилася біла розбитого корита.

У кожній картині будь-якого художника ми бачимо його стиль. Звісно, стиль є і в мене. Намагаюся, аби мій персонаж був не тільки комедійним, а й трагедійним, прагну показати, що в нього всередині.

Дуже драматичний і болісний для мене епізод у виставі, коли син вдарив батька. Я свого батька не бив, але був такий момент, коли я приклав до нього силу — поклав на підлогу, стиснув руки, аби він не міг ворухнутися. Цьому гріху вже понад сорок років, а він пече мене й донині. Виходжу на сцену з почуттям провини, почуттям каяття, що я колись зробив у ставленні до свого батька.

Є ще такий момент, коли я сиджу на авансцені і кажу: “Лавріне, ти хочеш, щоб я і тобі частку виділив, як Карпові”. Це граю начебто внутрішній розподіл України. А далі кажу: “Ой, Лавріне, покарає тебе Господь. Як не тебе, то дітей твоїх”. У цей час мій персонаж перебуває посередині. За спиною — мої сини, а попереду сидить майже 800 глядачів. І я, немов провідник від минулого до теперішнього і до майбутнього. Глядачі в залі — це наче діти й онуки Лавріна.

Чи змінився мій персонаж за ці роки, важко сказати. Думаю, що змінився, адже я теж розвиваюся, не стою на місці. Шістнадцять років тому і зараз намагаюся відчути український больовий нерв, пропускаю через себе все, що відбувається в Україні. Змінюється ситуація в державі і світі, а я й далі прагну шукати ті збудники, які дають енергію для гри”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Вадима ГНІДАША

Вистава про людську душу

У рамках XXV Міжнародного театрального фестивалю “Мельпомена Таврії”, за участі Херсонського обласного академічного музично-драматичного театру імені Миколи Куліша та Project Art Theatre в Арт-центрі імені Івана Козловського Національної оперети України відбувся прем'єрний показ вистави “Джива”.

“Джива” – нова робота Анатолія Матвійчука, яку він назвав трансцендентальною п'єсою. Це спроба дати відповідь на складні питання буття, які не дають спокою багатьом.

У виставі задіяні документальні розповіді херсонських поетів з книги “Херсонщина. Арт-спротив”, які звучать автентичними голосами самих поетів, котрі пережили окупацію міста.

– Сьогодні вже можна стверджувати – “Джива” почала свій важкий шлях до глядача, – розповідає **Анатолій Матвійчук**. – Важкий, тому що п'єса – це не кіноблокбастер, широко і щедро розрекламований, який одночасно мають можливість подивитися мільйони. Театральна постановка – це живе сакральне диво, яке можуть побачити двісті чи п'ятсот людей. У нашій ситуації цих людей було ще менше, бо прем'єра відбувалася в маленькому камерному залі Арт-центру імені Івана Козловського на Хрещатику, 50-Б, у рамках Міжнародного театрального фестивалю “Мельпомена Таврії”.

Звичайно, ніхто, крім автора, режисера та ще двох акторів, які мали вийти на сцену, не міг знати, який меседж ми збираємося послати Україні. Вірили в нас хіба що одиниці. Насамперед, голова Організації Фестивалю Олександр Книга і наші найближчі люди.

Хотілося, аби якомога більше розумних і світлих людей відвідали прем'єру. Я особисто запросив близько двох десятків найдостойніших. Але вийшло, як завжди: в одних невідкладні справи, інші зараз далеко від Києва, треті просто пообіцяли бути – і не прийшли... Я не ображаюсь. Я просто їм співчуваю – вони навіть не розуміють, що втратили.

Але ті, яких я і не чекав особливо, прийшли, аби на наступний день, збиваючись від хвилювання, розказувати по телефону про свої враження...

Якщо чесно, я широ сподівався саме на такі емоції, тому що знаю одну творчу аксіому: якщо ти сам не плачеш, творячи текст, не сподівайся на таку ж емоційну реакцію глядачів.

Я бачив ці емоції спочатку у режисерки **Надії Агеєвої-Швед**, потім в акторів, далі у технічних працівників, які працювали на виставі. І нарешті я отримав їх від публіки!

За багато років я не чув такої абсолютної тиші у глядацькому залі, як на початкових сценах **Анатолія Суханова**. Він справді актор того рідкісного обдарування, який вмів зіграти розпач, біль і страх без крику і патетики, майже пошепки, але від того у кожного перехоплювало подих у залі.

Його партнерка **Джива** – юна студентка другого курсу Київського національного університету кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого (курс мого приятеля **Сергія Калантая**) – це теж режисерська знахідка **Надії Іоланта Богдун**, здається, грає іноді одними очима, природність її вражає і зачаровує, а діалоги звучать без жодної театральності.

Треба віддати належне нашій молодій режисерці **Надії Агеєвій-Швед**: для неї, як для мене, драматурга, це був режисерський дебют. Але який же зрілий дебют! Наскільки вивіреними були всі

жести, рухи, сценічні дії, всі візуальні знахідки, наскільки зріло проглядала позиція і задумка режисера! Так, ніби за спиною у неї уже десятки подібних постановок.

Що ж до сюжету вистави, то я дуже неохоче розповідав всім цікавим зміст нашої п'єси. Не тільки тому, що п'єсу не можна переповідати, бо окрім тексту є ще багато чого. А ще й тому, що важко переповідати сюжет, коли в ньому реальність межує зі сном і маренням. Коли людина шукає в собі душу, а душа раптом втілюється в романтичну і красиву дівчину, зустріч із якою – це найважливіший досвід у житті зрілої, але надломленої обставинами людини.

І ось уже публіка заворожено спостерігає, як ця вічно юна особа – **Джива** – крок за кроком виводить зрілого митця з мороку власних страхів на дорогу, що веде до внутрішнього спокою, світла і гармонії...

Не сумніваюсь у тому, що ця річ є актуальною для нашого часу. Інша річ – чи зможе вона потрапити в епіцентр уваги наших ЗМІ? Адже без цього будь-який, навіть геніальний твір, залишається річчю в собі або надбанням маленького кола людей.

Насамкінець хочу сказати, що Україна нині – це психологічно травмоване війною суспільство. На початку головний герой п'єси каже такі слова: “Життя водночас обвалилося, як великий будинок, а я опинився під його уламками...” Біль, страх, розгубленість – це емоції, що породжують глибоку депресію. І вже зараз більшість митців усього світу, дивлячись на нас, піднімають питання: як українці вибиратимуться з цієї глибокої психологічної вирви? Усі починають говорити про те, що зараз найталановитіші митці всіма доступними для них засобами, через свої твори, мають підказувати людям шляхи цього подолання.

Так чи інакше, а ми виставою “Джива” вже показали такий шлях, нагадавши, що страх і ненависть долаються вірою і любов'ю до життя. Дякую всім!

– Це не перший наш спільний досвід роботи з **Анатолієм Матвійчуком**, – продовжує режисерка **Надія Агеєва-Швед**. – Адже нещодавно ми в тандемі створили театралізоване дійство на його вірші – “Слово – зброя”, яке показали у Національній філармонії України та інших містах України, також плануються подальші покази.

Щодо вистави “Джива”. Ця п'єса мене глибоко зворушила, й не тільки мене, а й наших акторів та постановочну групу... Читаючи відгук наших глядачів, розумію тепер, що і їх також. Творчість пана **Анатолія** для мене – це щось особливе, філософське, справжнє, те що одразу потрапляє в душу. А ще дає дивовижну енергію, яка надихає на нові творчі експерименти. Як сказано у нашій вис-

таві, в житті випадковостей не буває, тому я щаслива, що ця синергія виникла.

Театр – мистецтво колективне. І коли ця синергія панує між авторами, то вона автоматично заряджає всю команду, а в нашому випадку – команду ентузіастів та професіоналів своєї справи, яка впродовж місяця плекала цю дитинку **Дживу**: одягала її, причісувала, фарбувала, додавала тих якостей, які перед глядачем показали її енергійною і проникливою, іронічною і здивованою, і, врешті-решт, щасливою та коханою. Це, власне, і є головна думка нашої вистави – страх долається лише найпрекраснішим почуттям любові до всього сушого на нашій землі.

Оскільки вистава створена театральною формациєю **Project Art Theater** у колаборації з Херсонським театром імені **Миколи Куліша** саме для фестивалю “Мельпомена Таврії”, то **Олександр Книга** як директор Херсонського театру

нині вражає своєю творчістю **Лісабон**. А в нашій виставі глядач зможе її побачити вже в жовтні.

Сценографію в нашому спектаклі створювали заслужена художниця України, лауреатка премії **Дмитра Лідера Людмила Нагорна** та **Мілана Скорик**, відеопроекцією займався відеограф Херсонського театру **Максим Прудкун**. Також у нашій виставі використані автентичні історії поетів Херсонщини, які перебували в окупації, їх збирала моя асистентка **Альона Мовчан**, а над саунд-дизайном голосів чаклував **Анатолій Матвійчук**. Композитор – **Микола Хшановський**, музика якого надала нашій роботі ще більшої атмосферності і підкреслила емоційне наповнення п'єси. Також ми маємо чудовий ексклюзив – soundtrack до вистави, написаний автором п'єси **Анатолієм Матвійчуком**, який має за плечима досвід створення багатьох відомих пісень. Промоверсію цього твору можна буде

© Vadim Hnidash

і президент цього фестивалю запропонував **Богдану Струтинському** підтримати фестиваль і наш проект, надавши майданчик для прем'єри на одній з камерних сцен Національної оперети України. Знову-таки, не думаю, що це випадковість, оскільки саме з цього театру я ще у дитинстві, починала свій творчий шлях, і **Богдан Дмитрович** був моїм першим режисером у професійному театрі.

Кілька слів про виконавців. **Анатолій Суханов** – надзвичайно глибокий з неймовірно тонкою природою актор, який відчуває матеріал настільки, що не знаю, чи хтось ще міг би відтворити цю роль так, як він. Це той випадок, коли потрапляння в образ, закладений автором, є стовідсотковим. Над роллю **Дживи** працювали дві талановиті за своєю природою актриси, але водночас вони абсолютно різні – це **Іоланта Богдун** та **Катерина Ясенчук**. **Іоланта** – зовсім молода актриса, але вже має свої особливі й професійні риси, вона надзвичайно щира і відкрита. Як сказали глядачі, дівчина особлива настільки, що ніби й справді стала душею нашого прем'єрного показу, адже прем'єру грала саме **Іоланта Катерина Ясенчук** – інша, це вже сформована і досвідчена актриса, професійна співачка, солістка Національної оперети України, яка

почути на наших сторінках у соцмережах, а повна версія використується в нашій виставі.

Наступний показ вистави відбудеться на Міжнародному театральному фестивалі “Золотий Лев” 9 жовтня у Львівському академічному духовному театрі “Воскресіння”. Також у жовтні заплановані прем'єрні покази в Києві; маємо пропозиції для показу у Вінниці, Житомирі, Хмельницькому та Черкасах. Тож сподіваємось на щасливу долю нашої “Дживи”!

– Вже багато років я працюю в Київській театральній школі-студії, – завершує розмову виконавця ролі Поета **Анатолій Суханов**. – Коли моя колишня випускниця **Надія Агеєва-Швед** дала прочитати п'єсу **Анатолія Матвійчука “Джива”**, у мене виникло запитання, хто її ставитиме. **Надія** сказала, що це буде робити вона, і я одразу погодився на роль.

Матеріал емоційно зачепив. Коли ж я побачив своїх партнерок, то зрозумів, що ми налаштовані на одну хвилю і відтворимо п'єсу.

Я сповідаю творчий метод **Леся Курбаса**, моя випускниця **Надія** теж. Ми брали сцену і домовлялися, чого хочемо досягнути, робили це, не тримаючись за текст, а оживляючи його. Входили в сцену, встановлювали пар-

тнерську взаємодію, шукали відгук одне в одного. Було дуже важливо, аби все це зрозумів глядач. Дали побачити, що треба шукати пластичні переходи від сцени до сцени. Нам це дозволяло налаштуватися на емоційні переходи.

Для мене як для актора з досвідом це було дуже цікаво. Сьогодні всі намагаються одразу вийти на результат, а в наших репетиціях найважливішим було відчуття процесу. А коли він починає складатися і додаватися від однієї сцени до іншої, тоді власне і виникає вистава як дійство.

У художника є фарби, пензлі, папір, асфальт, стіни. У музикантів – інструменти та партитура. А в акторів театру, крім нас самих, немає нічого. Наш інструмент – це ми самі, але інструмент вельми примхливий. І коли ми починаємо торкатися до свого персонажа, то підключаємо свою природу. Природа починає створювати момент того, коли раптом усвідомлюєш, що це вже не ти, хоча це твої емоції, твоя психофізика. Так, це вже не ти, а той, кого хочеш створити. І це – кульмінація моменту.

Під час вистави ми не бачимо себе збоку. Тому наші власні риси проявляються на персонажі. Інакше й бути не може.

Після 24 лютого минулого року я пройшов через моменти особистих втрат, переживань, сліз. Мій персонаж опинився під окупацією. Він відчуває так, як я, тільки набагато сильніше. Намагався передати його переживання, сподіваюсь, у мене вийшло.

Дуже важлива складова вистави сценографія. **Людмила Нагорна** і **Мілана Скорик** запропонували простір існування, який допоміг **Надії Агеєвій-Швед** у режисерському рішенні. А я зрозумів, у якому просторі існувати мені.

Мої партнерки **Катерина Ясенчук** та **Іоланта Богдун** різні. Але я надзвичайно вдячний їм обом за моменти партнерської взаємодії. Думаю, що багато їм дав, але, разом з тим, взяв від них і для себе.

Також вдячний авторові **Анатолію Матвійчуку**. Коли він прийшов на одну з репетицій, я його попередив: “Пробач, **Анатолію**, ми тут дещо додали, послухай”. На що він відповів: “Так я ж про це писав, тільки не написав цих слів”. “Тому ми це й додаємо”, – кажу я йому.

Під час роботи над виставою ми відчували одне одного. У нас не було суперечок, ми нічого не доводили одне одному. Хоча, як і в будь-якому творчому процесі, виникали запитання. Разом думали, як зробити яскравішими моменти, аби глядач на це відгукнувся. Тримали моменти життя, існування і правди, які перекидаються у глядацьку залу, а потім повертаються до нас. На прем'єрі я це відчув.

Маємо надзавдання, щоб ця вистава жила. Робитимемо все від нас залежне, аби її побачила вся Україна, і не тільки. Сподіваємось, що всі наші меседжі дійдуть до глядача. Вже на першому показі я відчув, що глядачі відгукнулися на заклик, який подарував світові наш геніальний співвітчизник **Леся Курбас**: “Театр – це про людську душу”. Саме цим мене зачепила п'єса, і власне це звучить у нашій виставі.

М. Примаченко. “Квіточки, синучки, служить...”
Галина ДАЦЮК,
журналістка

Встигли потрапити у всесвіт художниці і відчуті його магічну силу. Знайомі з дитинства чудернацькі “обличчя” Маріїних птахів, квітів і звірів одразу обступили звідусіль, як рідні істоти. Проте дехто з бестіарію зустрівся вперше, оскільки ці роботи досі не експонувалися. Сто скарбів художньої спадщини створювали цілісну картину Маріїного світу, який вона самовіддано любила й заповідала нам. Оці левади, поле, квітники, небеса свідчили, що її творчість як любов – безумовна. “Щоб люди жили, як квіти цвіли”, – мріяла Марія і жила в гармонії з кожною пелюсткою. Її твори вражають безмежжям фантазії, добром, а дотепні підписи скидаються на самостійні авторські приповідки. “Сидить козлик на пеньочку, грає на скрипочці, а коза у поля пішла, да й другого знайшла”. Загрався, словом.

Марія творила завжди – у голонді 30-ті, війну, після Чорнобильського вибуху. Вболівала і вірила, що все лихо минеться. А ще

Дорога до раю

Минулої неділі добігала кінця виставка художниці Марії Примаченко, і сотні людей поспішили до Українського Дому, щоб радісно видихнути: встигли!

мріяла розмалювати будинки в містах. “Що за дива ми б витворили... Будинки б сміялися до людей”.

І на третьому поверсі Українського Дому до мене засміявся такий дивовижний будинок, який створила інша художниця – Поліна Райко з Херсонщини. Проте вразив не лише дім, а й доля художниці, зіграна з суцільного болю й печалі.

Вперше Поліна взяла до рук пензлик у 69 років, коли втратила чоловіка-пняка, а дочка загинула в автомобільній трощі. Коли помер син, який перед тим бив матір, виніс з хати усе, що надбали, потрапив до тюрми, повернувся з цирозом печінки, а помираючи, попросив маму не кидати його... Вона простила сина і доглянула до останньої хвилини. Простила всіх і все. А залишившись наодинці з горем, придбала пензлі, дешеву фарбу й намалювала пару голубів.

І стала малювати щоночі, зачинивши вікониці, щоб не видно було світла, тамувала сльози, біль і відчувала, що творчість не лише рятує, а й приносить насолоду. Розмальовувала стелю як небеса, стіни від неба до долівки. Населила усі сім кімнат олешківської хати картинами буття. Знайшла місце сестрам, донечці, сину. Посадила у човен чоловіка, який

любив рибалити. Посадила у гнізда лебедів, а за весільний стіл – вродливу пару, що нагадувала її закохану молодість. А коли все-усе розмалювала, пустила до хати людей. Когось її творчість вразила, проте місцевий священник сказав, що розписи її “детські”...

Тим часом художницею зацікавилися журналісти і, слава Богу, створили унікальний документальний фільм “Дорога до раю” (1998) з Полініними відкриттями. “Покопаю трохи і йду до хати, намалюю два голубки і знову на город... Бува, і плачу, і сміюся, і розмовляю з ни-

Короновані птахи Марії

Серед світу Поліни Райко

ми...” За п’ять років творчості вона переплавила горе у радість, відсвяткувавши всі свої змарновані дні і покривджену любов.

Довколишній хатний світ зцілював її і надавав нових сенсів життю. Встигла! А тоді із зорею тихенько заснула серед свого птаства, риб і рідні, а ранок вже зустрічала в небі. Хату викупили люди з Канади, оцінивши унікальне явище Поліни Райко і зібравшись зробити тут її музей. Малюнки зберегли у форматі 3D, встигли.

Проте життя готувало новий непоправний удар Райській красі, вже без присутності авторки на землі. Нинішнього року в одну мить каховська вода, випущена диким ворогом, затопила Олешки і Полініну хату, увесь її летючий і плаваючий світ пішов на дно. Не впливли ні качки, ні лебеді, не врятувався чоловік у човні. А коли через тривалий час вода стала спадати, і на її поверхні з’явилися гребінці півників, дзьобик голубки, впливля родина за весіль-

ним столом, люди побачили, як їх поранили війна і вода... Стіни ще недавно райської олешківської хати дали тріщини, вилиняли фарби унікального розпису.. Як його відродити, важко сказати.

І Марія, і Поліна пережили страшну Другу світову війну і були впевнені, що вона більше не повинна повторитися. “Саму війну репрезентувати себе як країну талановитих людей і багатой культурної спадщини. Ці понівечені унікальні твори двох мисткинь, якими захоплювалися великі художники світу, мають стати свідченнями геноциду українців. У Гаазі, де судитимуть росію.

Тому понівечені й обгорілі картини художниць Марії Примаченко і Поліни Райко – свідчення не лише безмежно творчого світу України, яка має сьогодні репрезентувати себе як країну талановитих людей і багатой культурної спадщини. Ці понівечені унікальні твори двох мисткинь, якими захоплювалися великі художники світу, мають стати свідченнями геноциду українців. У Гаазі, де судитимуть росію.

Щоб після цього суду “люди жили, як квіти цвіли”.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Прогвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Прогвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок у українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Прогвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж. На наше прохання про допомогу для газети “Слово Прогвіти” відгукнулися:

1. Юрченко Євгенія Валеріївна – 200 грн.
2. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКИ
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвіти” – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.